

Антропософски вести

Брой 79
ЙОАНОВДЕН
ЮНИ 2023 г.

ИЗДАВА СЕ ОТ АНТРОПОСОФСКОТО ОБЩЕСТВО В БЪЛГАРИЯ

Антропософията е път на познание и себеразвитие, който обхваща сферите на философията и науката, изкуството и социалния ред, предлага духовно-научни методи за развитие на истинско осъзнаване на реалността, дава обективно обяснение за човешката и световна еволюция. Основателят – д-р Рудолф Щайнер (1861 – 1925 г.) предоставя на всяка индивидуалност в пълна свобода обективно да изследва и провери фактите, изнесени от него за видимия и невидимия свят.

СЪДЪРЖАНИЕ

2. Визията на Р. Щайнер за Антропософското общество
5. Анкета с УС на АОБ
6. Да творим живи социални взаимоотношения
7. Седем празника и седем изкуства
8. Музика за Мира
9. Земни и космически сили и субстанции като основа на биодинамичното земеделие
11. Моите първи стъпки
12. Историята на Парсифал - част 2
15. Когато животът говори
18. Социална терапия чрез изкуство
20. Нови книги
21. Евритмията като видима реч
24. Антропософски групи в България

„...В съноподобното съзнание се промъкваше и сънят на Аза. А след отминаването на Йоановия празник, с настъпването на Юли и Август, хората продължаваха да имат чувството: Ние имаме един Аз, обаче Азът остава в Небето, той е там горе, и ни говори само през Йоановия празник. Само през това време от годината ние усещаме, че имаме връзка с Небето. Небето пази нашия Аз. И то ни показва нашия Аз само когато отваря големия небесен прозорец в разгара на лятото. Да, Небето ни показва Аза само през времето на Йоановия празник! Обаче за тази цел ние трябва да се молим. Ние трябва да се молим, докато участваме в невероятно интимните музикално-поетични ритуали, характерни за празничните Мистерии на Йоановия ден. Ето как тези древни празници пораждаха една комуникация, едно свързване между земния свят и небесния свят. И Вие несъмнено се досещате, скъпи мои приятели: Целият този празник беше потопен в музикалния елемент, в музикално-поетичното. И в разгара на лятото за няколко дни внезапно – естествено, всичко беше добре подготвено от Мистерииите – внезапно, дори и в най-обикновените селища, древните хора ставаха изцяло поетични.

Р. Щайнер

ВИЗИЯТА НА РУДОЛФ ЩАЙНЕР ЗА АНТРОПОСОФСКОТО ОБЩЕСТВО

След пожара в Гьотеанума, на път за Коледното събрание Рудолф Щайнер е бил попитан каква визия има за Антропософското общество – за едно устойчиво бъдещо Антропософско общество, което прави възможен, заслужава и се нуждае от втори Гьотеанум. Ще разкажа накратко какво е било важно за него, какво е било от съществено значение. – Този текст е авторско представяне на реч, произнесена на Общото събрание на Антропософското общество през 2023 г.

Петер Зелг е ръководител на Института Ита Вегман за фундаментални антропософски изследвания в Арлесхайм и е член на управителния съвет на Общата антропософска секция в Гьотеанум. Преподава медицинска антропология и етика в университета Witten-Herdecke и в университета Alanus за изкуство и общество в Алфтер.

През 1811 г. Фридрих Вилхелм Шелинг пише в произведението си „Мировите епохи“ („Die Weltalter“): „Миналото се знае, настоящето се опознава, бъдещето се предчувства. Известното се разказва, познатото се представя, предчувственото се предсказва.“¹

Следователно ние имаме задачата да „знаем“ и „разказваме“ миналото, да практикуваме „спомняне на духа“ и да говорим за него. Ние също така имаме задължението да „разпознаваме“ и „представяме“ настоящето, т.е. да размишляваме над настоящата ситуация и нейните предизвикателства – и да показваме тях и нашето поведение. Все пак сме изправени пред едно отворено бъдеще, което не бива да е *tabula rasa*, а което трябва поне да „предчувстваме“, да го предусещаме в контури; в противен случай ще бъдем напълно изненадани, ако не и поразени от него. Ние трябва да живеем будни за бъдещето, да се научим да го „пророкуваме“ – „Упражнявай съзирането на Духа“, включително бъдещия дух, духа (или недуховността) на това, което предстои.

Но ние все още сме - поне също - заети с миналото и отчасти обременени с него. Защо? „Колко малко хора познават действителното минало“, пише Шелинг². Той не пише „всъщност миналото“, а „действителното минало“. Изказването му е многопластово. Това означава не само, че имаме твърде малко исторически познания и историческо съзнание. Шелинг беше изпреварил повечето от нас и не само по отношение на „мировите епохи“. За него е важно нещо повече и нещо различно. При него се касае за премахването на миналото като „действително“ минало – чрез човешката склонност да се вкопчава в него и по този начин да пропуска настоящето и бъдещето, дори да ги прави невъзможни. „Тези, които винаги искат да се върне миналото, които не искат да продължат напред, докато всичко напредва, и които чрез безсилно възхваляване на миналото и безсилно ругаене на настоящето доказват, че не могат да му въздействат.“³ И накрая, Шелинг описва още едно второ отклонение или грешка в справянето с историята: „Човекът, който не е в

състояние да се противопостави на миналото си, няма такова, или по-скоро той никога не излиза от него, живее постоянно в него.“⁴ Тук се крие проблемът за неизкупеното, все още неизоставено минало; тъй като не сме овладели него и неговите предизвикателства, ние продължаваме да живеем в неговия магически плен, продължаваме го без друго настояще, да, без „настоящето“ изобщо да стане възможно, без да е възможно

присъствието на духа. В областта на политиката и обществото сме заобиколени от примери за този проблем – за продължаващо минало, което го няма; но и в областта на психотерапията и травматологията твърдението на Шелинг отдавна е общоизвестно.

Сега напускам Шелинг.

Какво беше важно за Рудолф Щайнер, какво беше съществено за визията на Антропософското общество? Човек би трябвало да „знае“ и „разказва“ за това подробно – в смисла на Шелинг – но аз искам да бъда кратък, така че ще разгледам седем точки. Ако човек си представи тези седем точки или проблеми, аз мисля, че няма опасност да изпадне в първото изкушение, това на „възхваляване“ на отминалите времена. По-скоро човек се сблъсква с втората ситуация, тази на непреработеното минало, което до голяма степен продължава в настоящето. И това пречи реалното настояще, присъствието на духа, да възникне като предпоставка за същинско бъдеще. Казано положително: в хода на едно Общото събрание и в делата на Антропософското общество като цяло е важно да се „противопоставим“ на това минало, критикувано от Щайнер, всъщност да действаме в съвсем различна дикция.

1. Представителство

Първата точка: представяване на Антропософията в обществото. През 1923 г. Рудолф Щайнер дава ясно да се разбере: Сградата беше разрушена, защото нито едно антропософско общество не я защити ефективно, както и „каузата на Антропософията“. Защото изопачаванията и клеветите в ежедневната преса и различни брошури и монографии бяха останали без отговор и деструктивните настроения взеха връх. Защото членовете предпочитаха да се занимават с „циклите“ или вътрешните си конфликти, лични желаниа и амбиции, вместо да се тревожат за обществения образ на Антропософията и да противопоставят на изкривяванията истинския образ на Антропософията. Тъй като в известен смисъл на сградата в Дорнах, която говореше силно на целия свят, липсваше фонът на защитното антропософско общество.⁵ Рудолф Щайнер разглеждаше Антропософското общество като обществен „орган“, като публич-

1 Фридрих Вилхелм Йозеф Шелинг, Мирови епохи. В: Избрани съчинения. Том 4. Франкфурт а. М. 1985, стр. 215.

2 Пак там, стр. 223.

3 Пак там.

4 Пак там.

5 GA 259, стр. 208.

но общество, общество с «обективен дух», също толкова «обективен» като този на други професионални общества. То трябваше компетентно да представлява Антропософията в света, като „световно общество“ - както специализираното общество на интернистите представлява вътрешната медицина, нейните специализирани знания, нейния обхват и достойнство. Това не беше така през 1923 г. вътре в и чрез Антропософското общество – то беше до голяма степен самовглъбено, обхванато от конфликти, невидимо публично или, според Щайнер, „сектантско“ Антропософско общество. Можем ли наистина да кажем, че това е „действително минало“ или все още „постоянно“ живеем в него?

2. Интерес и споделена отговорност

Втората точка: Щайнер искаше и се нуждаеше – не за себе си, а за да процъфтява „антропософската кауза“ в света – антропософско общество, което да поеме съвместна отговорност за антропософските институции в света, да проявява екзистенциален интерес към тях и да се застъпва за тях, да поема съдбата им върху себе си, а не да стои настрана като чисто научно общество. „Обществото трябва да расте заедно с Антропософията.“⁶ Р. Щайнер изискваше обратно от учителите на Валдорфското училище и всички други носители на антропософските инициативи - да продължат да бъдат ангажирани с Антропософското общество, от което всички са тръгнали. Той смяташе дистанцията между обществото и антропософските институции, която се проявяваше от 1919 г. насам, за опасна и криеща сериозни последствия. Обществото губеше все повече и повече контакт с действителната Антропософия в света – и активистите на новосъздадените инициативи оставиха и изоставиха онази съдбоносна общност, на която някога се бяха обещали. Рудолф Щайнер „пророкува“, че институциите ще губят все повече и повече от своята духовна същност и духовна идентичност, ако този курс продължи – и Антропософското общество ще става все по-малко и все по-незначително. Можем ли да кажем, че сме преодолели това „минало“?

3. Поемане на социални задачи

Моята трета точка е много тясно свързана – всъщност всичко е свързано – с това: Рудолф Щайнер искаше Антропософското общество като такова, като общество, да поема задачи в цивилизования свят, задачи, пред които хората „отвън“ могат да имат респект. Тогава, казва той, Обществото ще стане „реалност“ – чрез положително формиране на воля, чрез конкретно съдържание и ангажираност, „така че да стои там като такова в света и светът най-после да знае какво иска Антропософското общество като такова“⁷. Тук Щайнер не говори за „окултни“ задачи, които членовете – тогава, както и сега – си възлагат, а за тези, които се виждат и признават публично: „...че дори противниците да казват, че има нещо заради което те уважават това, което се прави в Антропософското общество.“⁸ Рудолф Щайнер искаше при

събранията – включително общите събрания – да се говори за такива обществено значими задачи, така че хората да ги обмислят и да се уговорят помежду си.

Нито тук, нито при следващите точки искам да повдигам въпроса дали сме се справили с този проблем или тази задача до 2023 г. –макар да съм на мнение, че през последните 100 години интензивно е работено по това. Ние не живеем в годината 1923. И все пак не сме се отървали от миналото по смисъла на Шелинг, напротив.

4. Мирово съзнание

Четвърто, Рудолф Щайнер искаше „мирово съзнание“ вместо сектантско съзнание. Той изискваше от членовете да направят проблемите на времето свои, вместо заради множеството собствени проблеми да губят от поглед историческия свят и времето за действие. „Едно общество, което поставя един Гьотеанум в света, трябва само по себе си да изглежда като Гьотеанум, поне по определен начин. Но сравнете какво беше Гьотеанумът и какво е Антропософското общество [...]“⁹

Членовете не трябва да се „изолират“ в секта, а да живеят в света с „отворени очи, с практически усет“. В действителност Антропософското общество накарнява репутацията на Антропософията и се превръща в „препъни камък“ за нейното по-нататъшно развитие. „Тогава по обиколния път чрез Антропософското общество Антропософията би била изцяло криво разбрана от света.“¹⁰ Всичко това ще се превърне в пречка и за младите хора, които търсят Антропософията, но не могат да „дишат“ в такова общество.

5. Знание и уважение

Последните три точки: Рудолф Щайнер искаше членовете на обществото да знаят за научната работа и публикацииите, направени в техните собствени редици и които бяха причислявани от Щайнер към Духовната школа. Той изискваше уважение към вътрешните постижения – как може да се изисква от „външния свят“ да признае Антропософията, ако самите ние не сме в състояние да проявим подобно внимание и безкористност? Става дума за „признаване на човешките постижения и самоотвержено подпомагане на тяхното популяризиране според възможностите, вместо просто „с огромна флегма, с огромна естественост да приемаме“ вече направени добри публикации“¹¹.

Ако Антропософското общество продължава така, казва Щайнер през 1923 г., след пет години няма да се продаде нито една антропософска книга. Задачата на Антропософското общество е да изнесе пред света резултатите от антропософската работа – „преди всичко е важно те да бъдат представени на целия свят“¹², чрез Антропософското общество резултатите трябва да бъдат доведени до въздействие в света. За тази цел първо принципно трябва да се познават работите и човек да се интересува от тях. Антропософ-

9 Пак там, стр. 493.

10 GA 257, стр. 258.

11 GA 259, стр. 498.

12 Пак там, стр. 356.

6 Пак там, стр. 117.

7 Пак там, стр. 495.

8 Пак там, стр. 344.

ското общество не е семейство и не е социална самоцел, а полезен инструмент или орган в работата на Михаил.

Световна педагогическа конференция 2019

6. Чувство за общност

Моята предпоследна точка относно международното сътрудничество и общността. 1923 е годината, през която Рудолф Щайнер инициира основаването на „автономни национални общества“ в много страни по света; те трябваше да се обединят в края на 1923 г. в международно или „общо“ Антропософско общество. За едно такова световно общество в духа на Михаил и с гореспоменатите задачи – за него и за никое друго – искаше Р. Щайнер да издигне втора сграда¹³. Всички „специални интереси“ на групите трябваше да бъдат преодолени; всеки нов член трябваше да може да почувства, че ставайки член на обществото, той представлява една „велика кауза“ в света. Гьотеанумът трябваше да допринесе за това «да има антропософско разбиране по целия свят»¹⁴ – за да може да се случи нещо ефикасно за бъдещето на човечеството и на Земята. Резултатите от Висшата школа в различните области на цивилизацията трябваше да бъдат разработени и представени на света - с помощта на космополитното Антропософско общество.

Представителят на човечеството (глава)

7. Същностна връзка

И това ме довежда до последната точка – в отговорността пред съществото и за съществото на Антропософията. През 1923 г. Рудолф Щайнер непрекъснато подчертава, че на Антропософията трябва да се гледа „като на живо същество, което се разхожда невидимо сред нас“, спрямо което човек трябва да се чувства отговорен. Антропософията като „живо същностно съдържание“ може да бъде питана във всеки момент от живота – и така и трябва да бъде. Това е част от условията за живот на Антропософското общес-

тво: да виждаш Антропософията като живо същество и да я следваш, да я усещаш как пулсира в собственото ти сърце – „как с Антропософията нещо чука на вратата на нашето сърце и казва: Пусни ме да вляза, защото аз съм самият ти; аз съм твоето истинска човешка същност!“¹⁵ В собственото си сърце и в сърцето на колежата-антропософ, в Аз и в Ти, в социалното пространство на едно Антропософско общество, което трябваше духовно и социално да преоткрие себе си, за да изпълнява правилно възложената му задача.

Рудолф Щайнер искаше „искреност в любовта“ в Антропософското общество вместо култура на критика и парализа; той искаше целенасочена работа в света и разчиташе на съответните разработки, които не се появиха през 1923 г., въпреки безбройните срещи. Според Щайнер „своенравие“ и „фанатизъм“, „абстрактен идеализъм“, „мистицизъм“ и „специалните интереси“ продължаваха да определят битието на обществото, макар че хората субективно чувстваха, че правят най-доброто. Основните въпроси, повдигнати от Рудолф Щайнер – като тези за образа на Антропософията в обществото, за връзката между обществото и „движението“, „мировото съзнание“ и обществените задачи – почти не са били засегнати, както показва изследването на историческите документи. Вместо това е имало изключително сложни социални процеси, гласувания и желаниа от всякакъв характер, с преобладаващо субективен характер. Надеждата на Щайнер за „устойчиво“ антропософско общество със световно участие в по-нататъшното развитие на Антропософията и „мисията на Михаил“ не се е сбъднала.

Излишно е да казвам, че Рудолф Щайнер по никакъв начин не критикува проучвателната работа на обществото и неговите клонове, която продължава да се провежда и която той уважава, дори смята за незаменима, но нито Гьотеанумът, нито епохата на Михаил могат да бъдат спасени само чрез нея. В края на 1923 г. самият Рудолф Щайнер поема председателството на Антропософското общество, за да покаже какво е имал предвид, как го е мислил и че това, което е имал предвид – по отношение на обществото и Висшата школа – е възможно.

Важно е, през 2023 г. да се отбележи всеобхватно Коледното събрание, но също така и събитията, които са го предшестващи¹⁶. Без да се разрешат проблемите, описани от Рудолф Щайнер, и да се справим с предизвикателствата и отговорностите, свързани с тях, няма да има настояще и бъдеще в смисъла на Шелинг. Но ако поставените задачи се овладяват постепенно в съответствие с „Ръководните принципи“, тогава бъдещето е поне отворено, а по този начин – и целевата ориентация в посоката на „вечно връщащия се бряг на слънцето“ (Ингеборг Бахман)¹⁷.

Превод: **Величка Йорданова**

¹⁵ Пак там, стр. 681.

¹⁶ Виж et al. Сергей О. Прокофиев, Хората нека го чуят. Мистерията на Коледното събрание. Щутгарт 2002; Сергей О. Прокофиев/Петер Зелг, Коледното събрание и основаването на новите мистерии. Арлесхайм.

¹⁷ Виж Петер Зелг, Антропософското световно общество и Висша школа. Дорнах 2023 г.

¹³ Виж Петер Зелг, Антропософското световно общество и неговата Висша школа. Дорнах 2023 г.

¹⁴ GA 259, стр. 607.

АНКЕТА С УС НА АОБ

Въпросите задава Цвета Мишкова:

АОБ е едно съвсем младо общество, само на 22 години. Какво е необходимо за по-нататъшното здравословно развитие на този млад организъм?

АОБ е най-свободното общество в света. Няма никакви формални задължения, освен плащането на членския внос, но около половината членове и това не правят. Членовете на АОБ могат да бъдат разделени на много активни, средно активни и пасивни. Но Р. Щайнер е казал, че около една трета от членовете несъзнателно вредят на антропософията. Най-лошото би било, ако те преобладават и особено ако са мнозинството в активната група. Срещу това трябва да противодействат Управителният съвет, членовете на Първи клас и всеки, за когото антропософията е лична отговорност.

Можем ли да се надяваме, че дори и толкова млади, вече сме здраво свързани с Единното Антропософско общество и сме част от него?

Да! Изминалите години го показват. По време на конференции и лични срещи това се чувства от топлите отношения на членовете на Форщанда и ръководителите на различните секции. Издадени на български език са 120 книги на Р. Щайнер. Плащаме си редовно членския внос към Гьотеанума. Регулярно при нас пристига ежеседмичникът "Das Goetheanum" на немски, а всеки месец получаваме и английската му обобщаваща версия „Anthroposophy world wide“.

Как да изпълним своите задачи в процеса на развитието на АОБ? Имаме ли съвсем специфични такива и как да ги разберем?

Задачите са такива, каквито сами си поставяме. Изпълнението им е свързано с добрата воля за това. Преди около 27–28 години Манфред Шмит Брабант, тогавашният председател на Форщанда, който вече е в духовния свят, ми каза, че кармическата задача на България е да стане проводник на антропософията в Турция?! Звучи странно, но тя е най-западно ориентираната мюсюлманска държава и отношенията ни не са лоши. Турски валдорфски учител ми каза, че във философския факултет на университета в Анкара се изучава „Философия на свободата“. Разбира се, това е задача за векове напред.

Достатъчно ли е всеки член на АОБ да бъде инициативен или е необходимо нещо повече от това?

Освен да бъдем инициативни, добре е да знаем и следните предпоставки. Ако предлагам добра инициатива, но не срещам подкрепа, възможните причини биха могли да бъдат следните:

- инициативата е преждевременна;
- нямаме обща карма поне с още един човек от тези, които знаят за моята инициатива;
- духовният свят не разрешава осъществяването на инициативата, ако участниците в нея нямат сили да се преборят с неизбежните атаки на Луцифер и Ариман.

Най-неправилното е да се разсърдя на АОБ или на някой от членовете му и да се изолирам. В някои такива случаи е възможно да се стигне до обсебване от зли духове и борба срещу обществото.

Какво може да направи УС на АОБ за развитието на обществото? Има ли добра хармония и съгласуваност между членовете на УС? Всеки открил ли е своите задачи?

Моето лично мнение е, че между нас има хармония и съгласие. Всеки от нас е едностранчив, но взаимно се допълваме. Красимира Калчева, най-новият засега член на УС, се включи хармонично. До голяма степен сме открили задачите си. В големите национални общества очакванията, насочени към председателите на УС са много по-големи, защото те имат поне една щатна бройка със заплата и пълно работно време.

Кой трябва да подаде ръка на съвсем младите и нови членове на АОБ?

Обикновено новите членове са доведени от някой, с когото е добре да имат приятелски отношения. Ако някой е дошъл сам, ще се отзове този, с когото имат обща карма. В Стара Загора преди години имаше младежка антропософска група и всички станаха антропософи.

Освен да се обновяваме и да приемаме нови членове, какво друго е необходимо, за да може тази общност да се развива и да постигне своите цели?

Трудно е да се каже какви са целите на АОБ. Най-общата цел е разпространението на антропософията, а чрез нея и знанията за Етерното пришествие на Христос, както и предстоящото възплъщение на Ариман. По-конкретните цели са свързани с педагогиката, земеделието, медицината, изкуствата и т.н. Философски казано: понятието за следствието определя целта на човека. А според края на 11 глава от „Философия на свободата“: „...отделният човек си поставя цели и те оформят резултата от цялостната дейност на човечеството. Този резултат пък е нещо по-висше от своите съставки – човешките цели.“

Йордан Димитров

ДА ТВОРИМ ЖИВИ СОЦИАЛНИ ВЗАИМОТНОШЕНИЯ

Наближава Йоановден – празникът на социалното изкуство. В лекционните цикли на Рудолф Щайнер всеки от нас нещо е чел, запомнил и разбрал за този празник и неговото все по-голямо разгръщане в бъдеще. И все пак, връщайки се към необходимостта да бъдем едни съвременници, да бъдем жители на настоящето, нека заедно помислим какво би означавало за нас в непосредственото си ежедневие да проявяваме това социално изкуство? Какво изобщо значи това за един съвременен човек? Когато потърсим дефиницията на думата „социален“ в съвременен български речник, откриваме значението ѝ, формулирано по следния начин: „който се отнася до живота на хората в група; който се отнася до общуването между хората“. Що се отнася до живота в група, в съвременния свят най-често правилата са урегулирани от закони и споразумения. В тези рамки и структури няма нищо лошо до тогава, докато те все пак служат на хората, а не обратното. Твърде често обаче се получава така, че хората спират да преценяват живо според момента, според контекста – изхождайки от човешката си позиция и справедливост, позовавайки се само на законите и правилата, и тогава се оказваме в ситуация, в която общите ни споразумения властват над нас. Дори всички участници в ситуацията да са по-скоро на мнение, че това е ограничаващо и несправедливо за конкретния случай. Това в известна степен се позовава и на факта, че в настоящия етап от еволюцията на човечеството ние все още нямаме така силно развита съвест и вътрешен морален компас, за да можем да разчитаме един на друг до степен, в която външните правила са ненужни. Но от друга страна редно ли е те да бъдат наш господар? Връщаме се отново към понятията познати от антропософията и тази ситуация започва да ни напомня как Ариман удобно ни завладява именно през подобни структури създадени за наше добро, но детрониращи правото ни на адекватна настояща преценка, на жива преценка тук и сега. И вървейки по тази нишка на мисълта стигаме, до това какво ни е нужно, за да можем да се доверим на социалните си умения и да управляваме общуването си в група от една човешка позиция без да губим опора и структура, и да попадаме в луциферична безтегловност? Разбира се, ние би следвало в такъв случай да вървим по един християнски път. Да следваме Христовите стъпки и изграждайки в себе си съвестта, малко по малко да се почувстваме свободни да творим живи социални взаимоотношения.

В една популярна песен на един популярен и уважаван народен артист от близкото минало (Тодор Колев – Ето така се създава изкуство) се пееше така: „Здрава идея, мисъл и чувство – само така се създава изкуство.“ Да мислим за нещата, да ги забелязваме, проверяваме, анализираме свързваме и пак да мислим за тях е първа и най-важна предпоставка. Мостът между лъчите на духовния свят, опитващи се да озарят душите ни с правилното познание и импулси за настояще и бъдеще, и от друга страна нашият земния свят, който е на наше разположение с всичките си ресурси и в очакване на нашите смели действия за промяна, за метаморфоза и разцъфване - в очакване да го превърнем

в райска градина, да бъдем сътворци. Мисленето е нашият остров на свободата. А после, когато правилните мисли се пропият в душата ни и я задвижат, ние започваме да чувстваме импулси – в началото несмели и неясни и ако не им се отдадем самоцелно, а отново и отново се връщаме с улова на нашия остров на свободата – ние получаваме дара на непоколебимата мотивация за действие от сърце. И все пак всичко това би било със съмнителна полза за Земята, човечеството, за нашето настояще и бъдеще, ако ние нямахме здравата идея, за която стана дума. А здравта идея за нас, скъпи приятели, обединени от идеята, поради която се срещаме тук в това малко пространство на автори и читатели, но все пак се срещаме, тази идея е нашият път в духа, но не просто път в духа, а в стъпките на Христос. И така обладани, озарени и озаряващи делото си със здрава идея, мисъл и чувство, ние вече можем да творим изкуство. И социалното изкуство е да се свързваме. Да се свързваме по здрав и благороден начин, минавайки през тези предпоставки. Оставайки достатъчно дълго със себе си в острова на свободата, обладани от зрели чувства да заровим пръсти в земята и да я разцъфтим с дух. Да се свържем в общност, правейки това и да го направим заедно. За да има обаче истинска здравословна форма на това заедно, е необходимо всеки един да положи грижи и да ги полага непрестанно за заздравяване по правилен начин на своята собствена индивидуалност и постепенно да се учи на любов. Любов в най-чистите, благородни и общочовешки измерения, започвайки с уважение към другия – с проява на внимание, слушане и стремеж да го разбираме в неговия собствен контекст.

И не случайно социалното изкуство е изкуство принадлежащо все още на бъдещето, но все пак – бъдещето се посява тук и сега. От всеки един. За да съумеем да бъдем заедно.

Стела Василева

ПРАЗНИКЪТ НА СОЦИАЛНОТО ИЗКУСТВО

Седем празника и седем изкуства

Седемте изкуства в древна Гърция са били свързани със седемте планети в Слънчевата система. Старите философи са свързвали Слънцето с астрономията, Луната с граматиката, Меркурий с риториката, Венера с аритметиката, Марс с диалектиката, Юпитер с музиката и Сатурн с геометрията. Днес тези седем изкуства разкриват своята истинска духовна същност в съответствие с годишните празници. Архитектурата е изкуството, което разкрива своята същност във връзка с празника на Михаил. В него се фокусират космическите мисли и космическият интелект. С помощта на обикновеното мислене днес ние изучаваме духовната наука. Този празник е свързан още с първия и втория Гьотеанум. На първата степен на съвременното посвещение духовният ученик силно изживява в душата си празника на Михаил. Днес архитектурата ни разкрива преди всичко закономерностите на физическото тяло

Второто изкуство е скулптурата, която е свързана с Адвента. С изучаването на Антропософията духовният ученик развива живото мислене. На етерно ниво живото мислене е като мисленето на Гьоте, който в предишната си инкарнация е бил скулптор. Външен израз на вътрешната активност е живото мислене в етерното тяло. Празникът на скулптурата е Адвентът, в който се манифестират етерните сили. През първата седмица на Адвента се разкрива същността на активната дейност, през втората седмица - на чувствата, през третата седмица на мисленето и през четвъртата седмица се стига до имажинативното виждане. Третото изкуство е свързано с Рождество Христово и астралното тяло. Това изкуство е живописата, рисуването и изразните средства на астралното тяло. На Рождество се стига до изживяването на имагинацията на Майката с детето и нейното най-съвършено външно изображение в Сикстинската мадона. На тази степен е четенето на съкровено писмо и подготовката за постигане на инспирацията.

Азът е свързан с музиката и с празника Епифания. Имагинацията на Майката с младенца променя вътрешния живот и духовният ученик достига до инспирация. Тук можем да извикаме образа на Орфей, който омиротворява зверовете с лирата си. Силите на астралното тяло са трансформирани от Аза. Музиката може да доведе до дълбока трансформация. Бездната между Рождество и Епифания трябва да бъде премината с духовните усилия на устремения към духовно познание ученик. Той развива инспирация с помощта на гласа от небето по време на Кръщаването, както и с такива произведения като „Раждането на трагедията от духа на музиката“ на Ницше. След степента на инспирацията духовният ученик се стреми да развие интуиция. Само чрез интуицията човек може да стигне до истинската същност на Мистерията на Голгота. С изкуството на говора и поезията се свързваме чрез ежегодното изживяване на празника Възкресение. Мистерията на Голгота може да стане една лична опитност само чрез интуиция. В „Кръговрата на годината като дихателен процес на Земята“ Р. Щайнер пише, че във вътрешната връзка между дишането на отделния човек и ритъма на го-

дината като дихателен процес на Земята има нещо духовно, което принадлежи на човешката душа и че съществува на Христос, което е преминало през Мистерията на Голгота, живее и действа в Кръговрата на годината. След като Логосът е станал човек, следва да достигнем до еволюционния етап, когато Логосът ще стане орган на размножението. Знаем, че ларинксът има майчина сила. В бъдеще изкуството за формиране на говора ще има етерно-морално въздействие. На степента на интуицията се започва една истинска работа над Камъка на Мъдростта.

Следващата степен от посветителския път ни отвежда до празника Възнесение. С него е свързана евритмията. За това изкуство Р. Щайнер казва, че един ден от нея ще израсне нещо, което днес дори не можем да си представим. Ние знаем, че Христос е спасил човешкото етерно тяло от бъдеща смърт. В евритмията може да се види спасението, което Христос е дал на планетата, като се е съединил с нея. На тази степен е познаването на отношенията между микрокосмоса и Макрокосмоса. Петдесетница е празникът на социалното изкуство. На този ден ежегодно преживяваме свободата като познание за кармичните закони и социалния живот като отражение на космическите закони. На този ден Светият дух влиза в душите на апостолите. Той е един и същ за всеки от тях, но се приема индивидуално. Същността на този празник се състои в това, че между две свободни индивидуалности няма дисхармония и противоречия. Едно истинско социално чувство може да се изгради тогава, когато човечеството успее да преживява всяка година вътрешната си връзка с Мистерията на Голгота и кръговрата на годината.

На най-висшата степен откриваме празника на Хармонията и това е осмият празник. С будното преживяване на Йоановден може да се постигне осмото изкуство. Йоановден е празникът на бъдещето, той хармонично обединява седемте празника и седемте изкуства. Този ден е октава на седемте изкуства. На последната степен е сливането с Макрокосмоса и най-висшата степен на този път се нарича Блаженство в Бога. Точно тази степен съответства на Йоановден. Когато духовният ученик го преживява съзнателно, душата му може да развие изкуството да живее в хармония с целия Космос. Антропософията ни свързва с изворите на всички изкуства. Йоановден ни дава преживяването на Христос като Дух на Земята. На този ден ние се приближаваме до смисъла на думите на Йоан Кръстител „Той трябва да расте, а аз да се смалявам.“ Днес ние не можем да изпълним с истинско съдържание осмият празник на годината, но чрез ежегодното съзнателно изживяване на останалите празници и най-вече на празника на социалното изкуство, животът може да стане синтез на изкуството, религията и науката.

Кръговратът на годината играе много специална роля за целия социален живот на човечеството. Той е една социална реалност, която обединява хората. В кръговрата на годината ни е дадена възможност да изживеем седемстепенния християн-розенкройцерски път на посвещение. И това изживяване стои в основата на индивидуалното ни

духовно развитие, както и на социалното взаимодействие между хората. В бъдеще човечеството ще успее отново да одухотвори кръговрата на годината, ако ежегодно го преминава един съзнателен и жив начин. Този реален път води към обединяване на индивидуалното изживяване на годишните ритми с търсенето на решенията на социалните проблеми на настоящето и бъдещето. И ние знаем, че основните празници на духовната година са седем, четири от които принадлежат на миналото и са били познати в старите мистерии, а трите нови празника са наша задача и наша отговорност. Ние трябва да ги развиваме и да търсим истинското им съдържание. Възпитателното изкуство би могло да стане едно цялостно социално изкуство, ако в центъра му се поставят думите на апостол Павел, „Не Аз, а Христос в мен.“ За социално действащия човек са от значение две неща: да се отдаде на своята работа с любов и вътрешна активност, и с пълно разбиране да се отнася към действията на другите. Съвместното организиране и преживяване на празниците изгражда основата на една нова социална етика на човечеството, която има голямо значение за живота между смъртта и новото раждане на всяка човешка индивидуалност. Всички социални и асоциални импулси се отразяват в живота между смъртта и новото раждане като две полярни състояния. Те се изразяват в усилването на индивидуалното съзнание чрез затваряне в себе си, и цялостното отдаване на обкръжаващия духовен свят.

Само чрез съзнателно изживяване на тези седем степени и на тяхната жива връзка с описаните празници ние бихме могли още по-цялостно да се присъединим към действащия в кръговрата на годината импулс на Христос. Р. Щайнер казва, че човешката душа може да се подготви най-

добре и най-активно за преживяването на Етерния Христос чрез медитативното съпреживяване на кръговрата на годината и чрез медитативното участие в неговите ритми. Той казва, че Мистерията на годината е подарък от природата за

медитиращия човек, който търси достъп до сферата на Христос. Седемте степени на духовното познание са необходими, за да се вникне в същността на седемте основни празника. Р. Щайнер предупреждава, че не е необходимо съвременният човек да преминава последователно през тези седем степени, но нито една от тях не може да бъде пропусната. А според Сергей Прокофиев, действащият в кръговрата на годината импулс на Христос води към това, че обединяването между хората не погасява човешката индивидуалност, а съдейства за неговото социално развитие. Когато човек преминава през съвременния път на посвещение, индивидуалното начало в човека не разрушава социалното. По пътя на своето посвеще-

ние съвременният човек се стреми към съзнателно преживяване на Христос в своя истински Аз, а заедно с другите хора по пътя на духовното вживяване в годишните празници той се стреми да преживее Христос като висш Аз. Духовното съпреживяване на кръговрата на годината води към постепенното обединяване на цялото човечеството в едно единно духовно цяло. И съвременното съвместно и съзнателно преживяване на празниците се превръща в социално свещенодействие, което е продължение на древните култови действия. С правилното преживяване на празниците, техните духовни сили постепенно оживяват в човешките души и за тях това е възможност да получат този дар от природата, който води до преживяването на Етерния Христос.

Иглика Ангелова

МУЗИКА ЗА МИРА

В края на месец април тази година в София се състоя концерт „Музика за мира“ с Щефен Хартман, на който за втори път българската публика имаше възможността да се наслажда на виртуозното му изпълнение и красивите духовни послания.

Концертът започна с „Äläitkeäitini“, Gratejmoder, Оскар Мериканто (1868 – 1924) Финландска народна песен със седем вариации, представени като седем превъплъщения, седем красиви проявления на нашето битие. След тях прозвучаха, редувайки се, вариации на Йохан Себастиан Бах, преплетени с медитативните, музикални настроения на Торбен Майвалд (Германия).

Щефен Хартман имаше и още един повод за посещението си в България, а именно провеждането на едnodневен практически семинар на 29 Април на тема: “Какво е антропо-

софска медитация?“ Как да намеря вътрешен покой, тишина и концентрация? Как да се науча да възприемам духовните същества? Как да засилим нашите сърдечни сили? Това бяха разглежданите въпроси на семинара, разгърнати чрез лекции, разговори, медитации и музика.

През есента на изминалата 2022 г. Щефен Хартман имаше своя първи концерт в България. Тогава прозвучаха всички 24 прелюдии от И. С. Бах като музикална разходка в звездното небе, съпроводени от „Дванадесетте настроения“ от Рудолф Щайнер като едно по-дълбоко преживяване на Зодиакалния кръг. По време на гостуването си в България Щефан Хартман беше и гост-лектор по „Музикална феноменология“ в Модул 8 от курса по Антропософска терапия чрез пеене.

Щефен Хартман е роден през 1976 г. във Фрайбург им Брайсгау, Германия. Учи пиано в Хамбург. През 2007 г. заедно с Матиас Бьолтс основава Human Music Institute в Хамбург, чертаещ водещо новаторство в областта на съ-

временното музикално образование. Остава ръководител на института до 2014 г., а през 2012г. заедно с Торбен Майвалд основава издателството EditionWidar. Шефен Хартман следва вътрешния медитативен път, основан на антропософията и от няколко години е учител по медитация. Пише есета по важни теми, свързани с антропософската духовна наука, медитацията и музиката. Автор е на няколко книги на немски език. Ръководи клона на Рудолф Щайнер Хаус Хамбург на

Антропософското дружество от 2012 г. Изнася лекции, води семинари в международен план, има концертни дейности в Германия, Швейцария, Австрия, Финландия, Гърция и Бразилия.

Българската публика, срещнала се с Шефен Хартман, остана очарована от изпълненията и харизмата му и е в очакване на нови срещи „на крилето на музиката“.

Цветя Мишкова

ЗЕМНИ И КОСМИЧЕСКИ СИЛИ И СУБСТАНЦИИ КАТО ОСНОВА НА БИОДИНАМИЧНОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ

Биодинамичното земеделие започва с лекционния цикъл на Р. Щайнер, изнесен в Кобервиц през лятото на 1924 година. В него не само се дават ясни и точни практически указания как да се работи в полето и градината по един съответстващ на съвременния човек начин, но там се съдържа и всичко онова, което можем да наречем езотерични основи на земеделската дейност. Още тогава Рудолф Щайнер нарича този начин на земеделска работа Биодинамично земеделие. Днес, след почти сто години, биодинамичното земеделие има много привърженици по целия свят, но повечето се задоволяват с практическите указания и само сравнително малка част се опитват да вникнат и в езотеричното в земеделието. А то е по-голямата част от лекциите изнесени в Кобервиц. В почти всяка лекция се изяснява как определени сили от космоса се проявяват чрез особени субстанции на земята и обратно. Как земните и космически сили и субстанции работят заедно. Рудолф Щайнер ги нарича космически сили и субстанции и аз по нататък ще запазя този израз, с ясното съзнание, че това са свръхсетивни същности, които не могат да бъдат изучавани с методите на съвременната университетска наука.

Земеделието е една хилядолетна човешка дейност и земеделците са наясно, че Слънцето оказва едно огромно влияние върху живота на Земята. Нищо нямаше да може да расте, ако го нямаше това влияние на Слънцето. Самото наименование биодинамично е свързано с това, което на Земята се проявява като живот, като жизнена сила. Но откъде идва това, което на Земята се проявява като жизнена сила? Алхимиците са се опитвали от векове да намерят източника на живота и жизнената сила, от която възниква животът. Във външния свят алхимиците търсят философския камък, за да произведат злато. Но това е само прикритие за действителната им работа. Тяхната крайна цел е била да произведат живо същество, хомункулус. Искали са лабораторно да изолират източника на живота и да произведат живо същество на Земята. А през цялото това време земеделците работят със същите елементи, но никога не са имали за цел да търсят източника на живота, който е в основата на тяхната дейност. Имаме земеделеца като един скрит алхимик, той се съобразява със земята, въздуха и топлината и постоянно произвежда нов живот. Така че ние имаме от една страна алхимиците, които търсят да намерят източника на живота, но не го намират. А от друга страна земеделците, които имат тайната за живота, но не я търсят. Тези два вида деятели могат да бъдат обединени: скритият алхимик, чрез

биодинамичното земеделие, може да стане явен, а онези, които работят в лабораториите, раздробявайки всичко все по на ситно, те също получават шанс да открият живота, ако работят заедно с биодинамичните земеделци. В този аспект биодинамичното земеделие дава една перспектива за бъдещето, в която същинските учени ще бъдат на полето и ще знаят повече от тези, които работят в лабораториите.

Днешната наука е обхванала също и земеделието, но всичко, което земеделците са знаели за въздействията от космоса беше изгубено. Агронауката днес е постигнала много и това не може да се отрича. Но в познавателно отношение то е до голяма степен едностранчиво и в някои случаи води до заблуди, по простата причина, че се вземат под внимание само земните сили и субстанции. А целият курс по биодинамично земеделие е точно на тази тема: Как земните и космическите сили работят заедно. Аз ви разказвам всичко, до което съм стигнал от собствен опит до там, докъдето съм стигнал. Р. Щайнер ни помага да разберем откъде идва животът и как преминава от почвата в растителния свят, в животните, в човека.

Но откъде наистина идва животът? Днешната наука няма отговор на този въпрос. Р. Щайнер ни казва, че животът идва от звездите и най-вече от най-близката до нас звезда - Слънцето. Този живот идва като космическо влияние от Слънцето, но той трябва да навлезе в земния живот. Този живот трябва по някакъв начин да навлезе в земната субстанция, защото този живот е космическа субстанция. В този процес няколко химически елемента имат особена роля. А те са азот, кислород, въглерод и водород. Към тях Р. Щайнер добавя сярата. Според него сярата е най-важният елемент, който свързва останалите елементи. Тя е тази, която пренася духовното към горните четири елемента. Сега аз накратко ще скицирам как работят тези четири елемента. В лекциите на биодинамичния курс ще намерите подробно описание.

Въглеродът е в състояние да схваща световните имажинации като форма. Всичко, което може да придобие форма в земния живот, минава през въглерода. Когато нещо трябва да съществува във физическия свят, главното качество е формата и тя се образува чрез елемента на въглерода, включително и скелетът на човека. Във физическия свят най-важното качество е формата на всичко, което съществува във физическия свят. В този елемент работи световен

Кислородът е този елемент, който е същинският носи-

тел на живота. Той вкарва живота във физическата субстанция. Поема го от Слънцето и от звездите. Кислородът работи в основния поток от жизнена енергия, която се разлива в света.

След това е ролята на азота. Той дава насоки за това къде да бъде пренасян животът. Азотът има астрално въздействие. Той е този, който води живота към субстанцията. И всички тези астрални въздействия се осъществяват с помощта на сярата. Ако сярата я няма, тези процеси не могат да възникнат и да протичат. Азотът е посредник между космическите сили и земните субстанции. Химиците го наричат катализатор, но те не разбират по-финото му значение.

Последният е водородът. Водородът осъществява кръговрата на живота. Неговата задача е да раздробява субстанцията след като тя е изпълнила своята функция. Той разгражда, раздробява субстанцията и я връща в духовния свят. Ние трябва да разбираме ролята му по този начин.

В лекцията Р. Щайнер казва, че тези четири елемента са свързани в белтъка по един тайнствен начин. И няколко пъти повтаря, че тези четири елемента работят заедно като братя. По времето, когато се изнася лекциите, според науката белтъците са носителите на живота. Точно по това време химиците вече раздробяват белтъка до аминокиселини, но това все още не е популярно знание. Днес във всички учебници можете да прочетете, че аминокиселините са носителите на живота. Но какво са аминокиселините – по-прости или по-сложни съединения на водорода, кислорода, въглерода и азота. От всичко това достигахме до извода, че четирите разглеждани от нас елемента не могат да вършат своята задача като отделно взети химически елементи, а само заедно свързани като аминокиселини. И това, което е интересно, е че всичко това става в почвата. Не става във високоорганизираните организми, а в почвата, която получава импулса да стане жива.

В Средновековието са вярвали, че ако се смеси вода с кал, в тази смес се раждат червеите. Днес знаем, че това не е така, че в тази кал вече има семена, яйца и зародиши на всичко, което може да се появи там като жив организъм. Също и почвата, ако не беше жива, нямаше как в нея да се появи живот. В почвата имаме една ниска степен на живот. Тя е жива и това оживотворяване на почвата става по начина, който описах, чрез тези четири елемента свързани в аминокиселини. Искам да ви дам един пример с разкопаване на канал в земята. Вие с години наред можете да засаждате мястото, където е разкопавано, но растенията там са слаби и безжизнени. Ако не се оживотвори мястото, чрез торене и други обработки, дълги години почвата няма да има необходимата жизненост. Това е защото е извадена мъртва земя отдолу. Това е свързано с всичко, което наричаме торене и подобряване на жизнените сили на почвата. В биодинамичното земеделие, един земеделец има шанса да стане изследовател. Той може да започне да се интересува как става това и да започне да се стреми към познание на процесите. Това е един правилен път на земеделието. Не казвам, че всеки трябва да го прави още днес. Това е един идеал за бъдещето.

Тези жизненни сили, които се събират в почвата, мина-

ват през растенията, от растенията минават в животните, а от животните – в човека. Така че животът минава през един много сложен път. В най-общ смисъл този процес го наричаме хранене. Но можем да си зададем въпроса: защо животът навлиза в земния елемент само през почвата? Защо ни е посредническият процес на храненето, не може ли жизнената сила да протича в нашия организъм директно? На тези въпроси аз мога да дам следния отговор: в хумуса на почвата съществуват аминокиселини в свободно състояние, не свързани в белтък. Обикновено в природата има и в достатъчно количество сярата. Така, че процесът на оживотворяване протича по естествен, можем да кажем първичен начин. Колкото повече хумус, толкова по-жива, т.е. плодородна е почвата. Когато обаче аминокиселините се свържат в белтъчни структури и се запечатат в организъм, с това се прекратява и достъпът на сярата до тях. А без помощта на сярата те не могат да приемат космическата жизнена сила. Затова има нужда от процесите на хранене, но по-подробно то им разглеждане е извън обхвата на тази лекция.

Чувал съм, че има хора, които се снабдяват с жизненни сили направо от Слънцето, но лично не познавам и не съм говорил с такива. От казаното досега изглежда, че теоретично това е възможно: ако може определен белтък да се разгради до аминокиселини вън от организма (във външен слой на кожата или окото например), където да има достъп елементът на сярата и ако после тези оживотворени аминокиселини по някакъв начин отново се включат във веществотообмена. Но според мен такава способност е проява на атавизъм, а не както някои хора смятат, по висока степен в еволюционното развитие.

Но какво представлява растението? За да можем да разберем как се разгръща животът в растението, ние трябва да се обърнем към други космически въздействия. Това са силите, които идват от планетите. Да вземем за пример човека – съществува с най-сложен организъм. Неговият живот протича под въздействието на седем жизненни принципа, за всеки от които си има вътрешен орган чрез който се проявяват въздействията на една от седемте планети: Слънце, Луна, Меркурий, Венера, Марс, Юпитер и Сатурн. Разбира се, при човека те са еманципирани и не действат директно. Докато при растението нещата са по-прости – има две жизненни системи и можем да го разгледаме така: първата е тази, която е над повърхността на земята и втората – тази, която е под повърхността на земята. В своята дейност външните планети оказват влияние на онази част от растението, която е под повърхността на Земята. А вътрешните планети оказват влияние върху другата част, която е над повърхността на Земята. И за да могат тези космически влияния да достигнат до нещо земно, те имат нужда от определени земни субстанции.

Външната наука не отчита ролята на силиция в цикъла на живота, в самия жизнен процес. Всички влияния, които идват от Марс, Юпитер и Сатурн, са насочени към силиция и на Земята има силиций в огромни количества. Тези сили се издигат нагоре из под Земята и трябва да бъдат транспортирани. В природата такова транспортно средство е глината. Глината дава възможност планетарните сили в силиция

да бъдат пренесени в растението, за да изграждат неговите стебла и листа. За да може кислородът да пренесе жизнената сила от почвата в растението, той има нужда от глината. Тя е транспортното средство, чрез което жизнените сили се вливат в растението. И тук особено значение има също и водата. Заедно с глината водата служи като едно транспортно средство. От друга страна имаме вътрешните планети: Луна, Меркурий и Венера, които работят в топлинния елемент. Те обаче действат по такъв начин, че всичко, което води до цъфтеж и узряване, довежда до точката, в която се включва водородът. Жизнената сила влиза в растението и му помага да расте. Тогава влизат в действие силите на водорода, които връщат всичко, което е станало субстанциално отново в космоса. След като достигне своята цел, животът се разгражда и тогава започват да действат силите на водорода, за да започне отново този процес на разграждане и да се превърне в космически процес. Водородът отново ги връща и те отново започват да влияят от космоса – един постоянен кръговрат от космически сили към земни субстанции и от земни сили към космически субстанции.

Земеделецът засажда с две цели. Едната е за прехрана и другата цел е семена за размножаване. Как възниква животът в семето? Това е нещо, за което съвременната наука не знае нищо. Какво е семето, което е попаднало в почвата? Рудолф Щайнер многократно в различни лекции обяснява, че когато семето попадне в почвата, възниква хаос, започват процеси на разграждане и семето бива доведено до пълен хаос. Това, което се съдържа вътре в самата обвивка, няма материална субстанция. Р. Щайнер казва: там възниква един малък космос. В материалната обвивка на

това семе се получава един малък космос. Вътре в самата семка се получава едно обърнато пространство, подобно на това, което имаме например в центъра на Слънцето. Това е трудна представа, но е нещо като обръщане наопаки на ръкавица, само че трябва да си представим, че обръщаме цялото пространство. И тогава, в това вътрешно пространство животът започва да се изгражда отвътре с помощта на звездите. Растенията биват формирани от астралния космос. От там нататък го поемат вече планетарните сили и най-вече далечните планети. Те избутват растението надолу и то расте. Можете образно да си представите този процес.

Торове представляват един не по-малко духовен процес. Така, както торенето се разглежда в биодинамичното земеделие, може да бъде разбрано само като процес на хармонизиране между разгледаните космически процеси или хармония между елементите. На първо място стоят силите, които са способни да оживотворяват Земята. Как тези елементи да работят съвместно така, че да се получи най-добър резултат? Защо минералният тор не се използва в биодинамичното земеделие? Защото той е мъртъв. Ако азотът е самостоятелен, той няма такова въздействие. Само когато е свързан с другите три елемента, може да действа хармонизиращо върху почвата. Когато не е свързан, неговото действие се изпарява. Целта на биодинамичното земеделие е почвата да става все по-жива, да се оживотворява. А чрез нея да се оживотворява и всичко останало.

Георги Акабалиев

Лекция изнесена на конференцията по биодинамично земеделие
25.03.2023г. Стара Загора

МОИТЕ ПЪРВИ СЪПКИ

Винаги съм била свързана с рисуването. Това е дарба, която наследих от майка си, но някак не намирах пълнота в изящното изкуство и затова избрах да следвам в Националната художествена академия със специалност Индустриален дизайн. Това ми даде един разнообразен поглед към приложението на изкуството в нашето ежедневие. Изкуството хармонизира остротата на функционалността. В предходния брой беше публикувана една моя творба, но други проекти, по които съм работила, са някои от дизайна на опаковките на Софера. В хода на времето се докоснах и до преподавателската дейност. Това пък от своя страна ми даде възможност да добия представа как нещо като изкуството, което е толкова свързано с нас като форма на изразяване, би могло да се предаде на малките хора - децата. За тях цветовете и формите изглеждат по съвсем различен начин. Р. Щайнер дава невероятни насоки как да боравим с възприятията на децата в този аспект. Това е едната от линиите, която ме отведе до антропософията - чрез педагогиката. За съжаление насоките на валдорфската педагогика не се изучават по-обстойно от бъдещите педагози. Това щеше да

даде съвсем различно възприемане първо за самия образователен процес и второ за взаимодействието ученици-учители. Покрай този ми интерес се запознах с много отдадени валдорфски преподаватели, които са изключително ценни с опита и знанията си. За пръв път видях валдорфската педагогика в действие по време на открит урок на Десислава Евгениева. Беше прекрасно!

Другата линия, която ме отведе до антропософията, беше запознаването ми с Теодор Насър. Той сподели с мен този импулс. Беше ме помолил да нарисувам печатите на седемте планети, които дава Р. Щайнер. Беше ми любопитно да науча повече и така на час по лъжичка във времето се потопих повече в материята. Не след дълго се създаде и малка работна група от младежи и разгледахме различни теми от лекциите на Р. Щайнер, които по някакъв начин ни вълнуваха и бяха актуални за нас.

До 2020 г. всичко беше повече теоретични познания, докато не се срещнах със Софера. Присъствах заедно с мои приятели на биодинамична среща, която се провеждаше в една от техните градини за изваждането на препарат 500.

Беше изключително интересно как по време на работния процес в градината се създава един общ ритъм между участниците. Точно като един жив организъм! Така ми се отвори възможност за доброволстване и в следващи посещения по различни поводи. И точно, когато си на кръстопът, идва и пътеводна светлина. Миналата година бях взела решение, че ще напусна училището, в което работех, заради неудовлетвореност и сблъсък на вътрешните си убеждения. Подготвих имейл със запитване до обучителен център в Англия, когато Ирина Папаро се свърза с мен с въпроса дали бих имала желание да стана част от тяхната общност. В рамките на месец-два бях взела решение, че съм готова да напусна големия град и да поема по нов път в живота си. От половин година живея в с. Илинденци. Видях чара на това място през всички сезони. Усетих изпепеляващите юлски жеги, дъждовната зима и изпълнените със свежест пролет и есен. Дори и да си сам, не си сам сред природата! Имах време да наблюдавам различните растения, които са обект на моя интерес от близо година. За мен те са цял един нов свят. Времето извън града тече по друг начин и динамиката се определя от природата, а ние просто „танцуваме с нея“, както казва една вдъхновяваща личност, с която се запознах наскоро. На 21-23 април отново бе проведена биодинамична среща и извадихме роговете, които положихме през октомври. На срещата присъства и Мими Найденова, която е утвърден агроном и консултант в биодинамиката. Реших да се запозная малко повече с близо двадесет годишния ѝ опит. Ето какво ни сподели тя от призмата на дългогодишната си практика:

- **Чувствате ли се свързани с идеята за биодинамично земеделие? Какво е за вас биодинамичното земеделие?**

„По професия съм агроном и цял живот съм се занимавала с растения и предполагам моят интерес първо към биологичното, а в следствие и биодинамичното земеделие. За мен, като човек, който се занимава професионално със земеделие, бих го определила като истинският модел за земеделие.“

- **Как за пръв път чухте за биодинамичното земеделие?**

„С прочитането на първия лекционен курс на Р. Щайнер

в България, който бе издаден от изд. Даскалов разбрах, че това е моят път в земеделието от тук нататък. Запознах се основно теоретично и в следствие и практически на големи площи като агроном, който ръководи всички биодинамични дейности.“

- **Разкажете ни повече за хората, които срещнахте чрез биодинамичното земеделие?**

„Всички хора, с които съм се срещнала в тези среди отавят у мен усещане за светлина. Не съм срещнала някого, който да е активно ангажиран от сърце с биодинамиката и да не носи и излъчват тази светлина. Това се опитвам да правя и аз и да го споделям.“

- **Как преживявате годишните ритми и сезоните?**

„Винаги казвам, че е голяма грешка да се борим с природата. За да имаме успех в земеделието, трябва да танцуваме с природата. Мисля, че ние сме щастливи с четирите сезона, които имаме. Това дава разнообразие и богатство в нашия живот.“

- **Промени ли се нагласата за селския труд, изобщо представата за селото и неговото място в обществото чрез биодинамичното земеделие?**

„Земеделският труд е свързан с много усилия, но ако работим с природата, а не се борим с нея, ще получим много добри резултати. Това преди всичко изисква осъзнатост, защото много от хората смятат, че са върха на творението и могат да контролират природата. Тогава вече е пагубно за човечеството.“

- **Промени ли се нагласата ви за храната, повече съзнателност при подбора на храна, откъде идва храната, кой я е отгледал, дали са прилагани щадящи методи за земята, животните, хората?**

„Всички храни, които са направени по биодинамичните методи и съответно по стандарт „Деметер“ са възможно най-добрите. Конвенционалната храна, която ядем, не ни нахранва. В следствие това ни довежда до затлъстяване и различни болестни състояния. Продуктите от биологичното земеделие все пак ни щадят от синтетична химия, но истинската храна, която оживява организмите ни, е биодинамичната.“

Любослава Тенева

ИСТОРИЯТА НА ПАРСИФАЛ

Втора част

Продължение от брой 78

Историята на Парсифал беше лаконично разказана в миналия брой. Ешенбах, авторът на тази история, е посветен, за разлика от осемнадесетгодишния Валентин Андреа, който не помни какво е написал в „Химическата сватба на Християн Розенкройц“. С остатъчното ясновидство все още е било възможно в средните векове да се разбере посвещението на Парсифал. Тогава всеки търсещ посвещение е бил наричан Парсифал. Рихард Вагнер е последният, който усеща, че вече никой не разбира смисъла на посвещението. Антропософията още я няма. Той несъзнателно усеща, че музиката трябва да замени изгубеното разбиране. И наистина, както обяснява Р. Щайнер, неговата музика предизвиква

особени вибрации в етерните тела на слушателите и вълнения в кръвния им поток.

За да разберем кризата в душата на Парсифал, трябва да опишем разговора му със стария рицар Треврицент, който е оставил близки и роднини, надживял е кръвните връзки и не прави разлика между хората. Въпреки че Парсифал е бил ограбван и бит, смело е рискувал живота си и е станал непобедим, нищо не го радва. Само когато вижда Лунния сърп, безнадеждно си спомня за посвещението си в замъка на Граала. Знаем, че Р. Щайнер първо изследва събитията в духовния свят и едва след това намира потвърждението им в писмените източници. На него му е било много трудно да

открие мястото на Светия Граал в духовния свят, на което е написано името Парсифал. Тук става дума за четенето на звездната писменост. Духовната субстанция за звездната писменост се отразява от осветената част на Луната, но се задържа от тъмнината. На Великден Луната намалява, а Сатурн е в Близнаци.

Р. Щайнер казва на Елизабет Вреде, член на първия форщанд, която е астроном и математик, че Парсифал влиза в Замъка на Граала през девети век на 29 септември, Михаилу ден, и след четири години, шест месеца и три дни, на 3. IV. Великден, получава меч на Граала, Михайловия меч. Тя пресмята, че през девети век, преди 869 г, когато на събора в Константинопол духът е премахнат от човешкото устройство, Великден три пъти се е паднал на 3 април: през 823, 828 и 834 г.

И така, Треврицент пита Парсифал:

- Защо си с доспехи, меч и копие?
- Защото животът ме научи винаги да бъда готов за битка. – отвърна Парсифал.

- Вероятно си мохамеданин, щом не знаеш, че днес е разпети петък?

- Отгледан съм като християнин, но това не ме прави щастлив (вероятно това съответства на сегашното положение в Европа, Северна и Южна Америка). Не съм влизал в църква от много години. Бог ме забрави и аз го забравих.

- Рицарю, така говорят глупците. Може да дойде ден, в който ще благодариш за всичко, от което сега се оплакваш. Свали доспехите си и бъди мой гост. Може би ще ми разкажеш защо се сърдиш на Бога.

Парсифал си помисли, че отшелникът е добър слушател и му разказа за детството си. Оттогава търси Граала, но не може да го намери.

- Не знаеш ли, че няма да намериш Граала, ако той не те призове? Знам това, защото аз самият бях рицар на Граала, преди да стана отшелник.

- Значи и ти си бил рицар на Граала - изстена Парсифал – Знаеш ли какво представлява Светият Граал?

- На тайната вечеря Христос и апостолите се събират в къщата на Йосиф от Ариматея. Домакинят запазва чашата, от която е пил Христос и събира в нея кръвта от раните на Спасителя. Чашата и копието, с което е прободен Христос, са запазени от Йосиф, защото имат необикновена сила. По-късно Барбароса ги донеся в Монсалват – планината на спасението. (Барбароса е името на плана на Хитлер за нападението на Русия, а копието става негово притежание.) Ангели издигат свещените реликви в небето, докато Титурел изгражда замък за тяхното съхранение. Замъкът е в Пирините, планината между Франция и Испания. Граалът има сила да отблъсне смъртта, да насочва душите към духа и да лекува болните. Дванадесет рицари и техният крал служат на Граала. Всяка година на разпети петък Граалът се изнася, долиа бял гълъб и слага нафора в чашата. Виждайки това, рицарите получават в дар нови духовни сили. Но има един мъж, който страда от постоянно кървящите си рани, и според едно пророчество, виждането на Граала не му помага.

- Кой е този мъж, какво е направил, за да страда толкова много и какво е пророчеството? – загрижено пита

Парсифал.

- Той се казва Амфортас. Наричат го и царя на рицарите. Неговият баща Титурел построи замък и беше първият рицар на Граала. Когато той остаря, името на сина му се появи на Граала. Амфортас беше смел и търсеше битки. Но заради приключения и слава в очите на една жена, той започна война и дори уби един човек. Беше ранен, но раните не задравяват. Това е наказание за неговата суета и себичност. Когато се върна от войната, на Граала се появи следните думи: „Чакай до деня, когато ще дойде този, който ще попита: „Какво си направил, за да страдаш толкова много? Въпросът ще те излекува, но никой не трябва да го кара да пита. Той трябва да попита, воден от собственото си състрадание.“ Оттогава Амфортас чака да се изпълни пророчеството. Аз самият напуснах замък, станах отшелник и се моля на Бога да ускори спасението на брат ми. Аз съм Треврицент. Чух, че един рицар е бил в замък, но за негов срам, глупакът е мълчал.

- Аз бях този глупак. Мълчах, когато видях страдащия Амфортас. Аз съм Парсифал, син на Херцелайде (Herz – сърце, leid - страдание). В една тъмна гора учих бойно изкуство при рицаря Гурнемант и съм възпитан да не задавам въпроси.

При тези думи Треврицент хвана ръцете на Парсифал с думите:

Каквото и да си направил, се радвам на срещата ни, защото майка ти е моя сестра и на брат ми Амфортас. Кръвта на рицарите на Граала е във вените ти и не е случайно, че се срещнахме на разпети петък. Тръгни да търсиш Граала и ще го намериш!

Читателят знае от миналия брой какво се случва след това. Какво е значението на думата Граал? В. Й. Щайн пише, че когато е преподавал легендата за Граала, Р. Щайнер е влязъл в час и един ученик от единадесети клас го попитал за значението на думата. Р. Щайнер отговорил, че означава постепенност, защото произлиза от латинската дума "gradalis". Ние можем да добавим, че става дума и за степените на посвещението на Парсифал.

Знаем, че нашата пета културна епоха е отражение на древноегипетската трета епоха. Старите египетски мистерии, свързани със сетивната душа, са обновени от Христос. Това са младите природни сили, възобновени от братството на Граала, представено от рицарите на кръглата маса и крал Артур. Същото е представено и от девствената природа, в която е отгледан Парсифал.

Някой читател с основание може да си каже: „Справедливо ли е Парсифал да бъде изгонен, защото не е задал въпрос?“ Днес всеки задава въпроси. Науката е започнала с въпроси. Разликата е, че тогава авторитетът на църквата се е основавал на догми. Задаващите въпроси са били преследвани. Рицарите от кръстоносните походи само са изпълнявали заповедите на командирите. До известна степен отговорът е, че чрез антропософските знания развиваме съчувствие, състрадание и любов. В онова време е било обратно – чрез състрадание към познание. Спомнете си също, че Р. Щайнер е чакал да му задават въпроси и не е натрапвал духовните знания, ако хората не ги търсят. Ние

трябва да търсим духовното и тогава Бог ще слезе в душите ни, както белият гълъб е слезъл при Исус. Парсифал трябва да победи дракона, силите на кръвта, старата мъдрост, като духовно я обнови. Но вместо да се спаси от злото, трябва да търси отговора на въпроса: „Как злото, започнало с проливането на кръвта от Каин, може да се поправи, да се възстанови и спаси? Той може да го направи, започвайки от сетивната душа през разсъдъчната и съзнателната душа, чрез степените чирак, калфа и майстор. Накрая съзнателната душа се превръща в чаша, в която може да се излее субстанцията на Духа Себе, Светия Дух. Това се случва и с апостолите. В началото те са сетивни души. За три години развиват разсъдъчната душа, а през четиридесетте дни, прекарани с възкръсналия Христос – и съзнателната душа. Трябват им още десет дни след Възнесението, за да осмислят наученото през четиридесетте дни, за да могат на Петдесетница да приемат Светия Дух.

От Рудолф Щайнер знаем, че след Кали Юга (1900 г.) човечеството е пресякло прага на духовния свят и антропософската мирова мъдрост се излива в света. Преди 2000 години Словото стана плът, а сега чрез Михаил плътта може да стане Слово. Антропософията е обновеното търсене на Граала. Двойствената ни природа е раздвоена между ранения Амфортас и търсещия Парсифал, между притъпения разсъдък и съмнението в силите на духовния свят.

Парсифал убива животно и виждайки угасващия му поглед, се събужда за даващата живот сила на любовта. Ние виждаме засилващата се сила на Ариман и част от антропософите се страхуват от предстоящата му инкарнация, имайки предвид колко неподготвени бяхме за ковид пандемията.

Подобно на Парсифал човечеството минава през съмнения, изкушения и изпитания. Клингзор, представителят на ариманизираната съзнателна душа, временно побеждава Амфортас, разсъдъчната душа, и отнема свещеното копие. Клингзор се е осакатил, за да не попадне под влиянието на сетивността си, но не е преодолел желанието. Служат му омагьосани девойки. Кундри е изкушителка, която привлича идващите в замъка. Изкушителната женственост ни е позната и в образа на Иродиада, която иска главата на Йоан Кръстител. Рудолф Щайнер казва, че Клингзор е конкретна историческа личност от областта Лабур в Калабрия, която е организираща враждебни походи от своята крепост в Калот Бобот срещу замъка на Граала.

Ешенбах пише, че Граалът е различен за различните хора. При първото си посещение в замъка на Граала Парсифал все още не е преодолел копнежите на тялото си и още не е осъзнал задачата си. Но след изгонването той издържа на изкушението на Кундри, а по-късно дори я спасява. Клингзор е символ на средновековната монашеска аскетичност. Тя се побеждава от висшата духовност, която не насилва сетивата, а ги облагородява чрез духовните знания и я издига в царството на пречистената любов. Амфортас

и рицарите му се стремят към нея, но времето още не е дошло. Той трябва да чака да дойде победителят на Клингзор. Така и езотеричното християнство е трябвало да пази свещените тайни, докато дойде времето.

Както слънчевият лъч докосва цветето, така и одухотворената сила на човека ще се издигне към духовния свят. В духовен смисъл, както в обърнатата цветна чашка слънчевият лъч се отразява нагоре обратно към Слънцето, така и от човека към небето. Тази обърната нагоре чаша в християнските мистерии се е наричала Свещен Граал, а слънчевият лъч – окървавеното копие. Парсифал чувства, че главата му е като чаша за божествената светлина, за мъдростта, превърнала се в жива сила, а себе си разпънат на кръст и възкръснал чрез Светия Граал. Когато човек преобрази страстите си и бъде целунат от Слънчевите лъчи (от Духа Себе), ще може да създава себеподобни човешки същества с одухотворената си репродуктивна сила – тя е Светият Граал. Когато оставим този образ мощно да ни въздейства и се издигнем към Имагинацията като първа степен на Посвещението, сексуалните ни органи ще дегенерират, а ларинксът ще се превърне в нов орган за размножение. Във

„Въведение в Тайната наука“ Р. Щайнер нарича новите посветени „Посветени на Светия Граал“. Абстрактното мислене в понятия се превръща в образно имагинативно мислене.

Друг аспект на Светия Граал е описан от Р. Щайнер със следните думи: „В бъдеще машините ще бъдат задвижвани не само с вода и пара, а от духовна сила, от духовна моралност. Тази сила е символизирана от знака ТAU и наистина поетично беше символизирана от образа на Светия Граал (GA 93 – последна XIX лекция). И пак там: ”Това, от което

се нуждаем, е едно обновление на рицарството на Граала в неговата съвременна форма. Онзи, който се доближи до него, ще се запознае с действителните сили, които в еволюционния ход на човечеството са все още скрити.”

Можем да си зададем въпроса: „Какво би станало, ако още при първото си влизане Парсифал беше задал правилния въпрос?“ – той щеше да разбере връзката между Майката и Човешкия Син. (Изида и Хорус в древния Египет). След изгонването от Замъка на Граала Парсифал вижда млада жена, която оплаква мъртвия си жених на коленете си. Христос често е наричан жених. Символ на Граала е Лунната Майка, новата Ева носеща Христос – Слънчевия Дух. Майката на Христос, наричана и Дева София, е пречистеното Астрално тяло, одухотворената Съзнателна душа, в която Духът Себе (Светият Дух) ще бъде вече развит. Одухотворяването на Съзнателната душа става чрез Антропософията (божествената премъдрост, Света София). Храмът на Граала е Храмът на мъдростта, на Духа Себе, който ще се развива в шестата епоха, руската културна епоха.

Една Средновековна легенда разказва, че седемдесет и двама ученика на Христос са тръгнали да разпространяват християнството. Розенкройцерите са си ги представяли на-

редени в кръг с Христос в средата като в невидим Храм на Мистериите на Граала. Въпросът за Граала е бил зададен на Р. Щайнер от графиня Йоана Кайзерлинг, която е развила ясновидство, следвайки неговите инструкции. В имението на Карл и Йоана Кайзерлинг се провежда курсът по биодинамично земеделие. Тя пита Р. Щайнер: „Съществува ли замъкът на Граала в Етерния свят?“

- Да, той е замъкът от химическата сватба на Християн Розенкройц.

- Гуинивър, съпругата на Парсифал, ли символизира новия Ерусалим?

- Той е праобраз на Храма в бъдещето, а замъкът е образ на Граала в духовния свят в настоящето време.

Обобщено може да се каже следното:

Мисията на нашата пета културна епоха е да разбере мистериите на злото. Тя е свързана със съдбата на Парсифал и на Антропософското общество. От гледна точка на служенето на Духа, злото е висш носител на прогреса. Ако в света имаше само добро, светът щеше да е едностранчив. Само страшни средства могат да разтърсят човечеството и да го подтикнат към духовно развитие. Събитията ще изискват в началото от антропософите, а после и от други части от човечеството, чрез активно подвижно мислене съединено с волята, чрез противопоставяне на злото и саможертва, да развият духовни сили. Михаил подготвя антропософите да внасят духовна светлина чрез антропософията в тъмнината на материализма, който ще се засилва още четири, пет века. Освен епохата на Михаил, те включват и епохата на Орифиел, чрез който ще дойде Божият гняв.

Луцифер и Ариман индивидуализираха хората преждевременно. Въпреки че те създават войни, дигитални технологии, ковид и други подобни бъдещи пандемии, и непредвидими за нас препятствия, те не могат да попречат на Етерното пришествие на Христос. Те искат то да остане незабелязано. На Коледа 1914 г. Р. Щайнер казва, че Антро-

пософията е духовна обвивка, в която ще се въплъти Етерният Христос. С други думи, Антропософията е подготовка за действие на Христос между хората. То започнало най-напред чрез един човек – Р. Щайнер. Чрез Р. Щайнер Михаил подготвя антропософите да носят духовната светлина на антропософските истини в тъмната епоха на материализма. Според Р. Щайнер, на нас, антропософите, ни предстои едно бързо прераждане в следващите четири, или вече три века, за да могат наши роднини, приятели и близки да приемат антропософията от нас. В бъдеще ще има стотици милиони антропософи. Тогава ще има три господстващи светогледа: католицизъм – представител на Луцифер; антропософия – на Христос; и материализъм – на Ариман.

От друга страна антропософското движение е и ще бъде подложено на много изпитания като: папската забрана от 18. 07.1919 за католиците да четат антропософски книги; забрани от Хитлер, съдебни процеси, нови закони срещу практическите приложения, разпространяване на лъжи и т.н. Разбира се, ние трябва смело да казваме истината и да даваме отпор на лъжите. Но освен съзнателните врагове, Р. Щайнер е казал, че една трета от антропософите са нейни несъзнателни врагове. Например: „Тъй като антропософското настроение е толкова извисено, то тези, които не са напълно обхванати от него, стават най-лошите материалисти. Злото, което ще преживеем от тази част от антропософите, е по-голямо в сравнение със злото от тези, които не са се докосвали до антропософията.“ (GA 262 стр. 48)

Има много причини за преждевременното заминаване на Р. Щайнер. Подобно на Парсифал, антропософското общество беше изгонено от Замъка на Граала (Коледното събрание и периода след него). Но подобно на Парсифал, ние трябва да издържим на изпитанията. Михаил чака делата ни. Злите сили са несвършени и се подчиняват на свършените зли сили на Бог Отец, Бог Син и Бог Свети Дух.

Йордан Димитров

КОГАТО ЖИВОТЪТ ГОВОРИ

разговор с КЛАУДИЯ ГРАХ-ВИТИХ

Многократно преместван заради пандемията, от 15 до 18 юни 2022 г. в Гьотеанума се състоя международният и междудисциплинарен конгрес за малкото дете. Към темата „Достойнството на детето“ е добавено твърдението от душата на детето „чувствам се добре в твоите очи“. Така става ясно, че вече не става дума само за децата, а преди всичко за възрастните, за институции, които са отговорни за условията за едно здравословно израстване на децата. Въпросите задава Волфганг Хелд.

- Към заглавието **Вие добавихте още едно мото на художника Анри Матис: „Не бива да се отучваме да виждаме света с очите на едно дете.“** Какво означава това?

Клаудия Грах-Витих, родена през 1957 г., следва история на изкуството и философия и е дипломирана социална работничка. Тя работи като консултант на родители, ранно насърчаване и образование на възрастни хора в Свободното образователно заведение „дерхоф“ („дворът“) във Франфурт-Нидерурсел. Освен това тя изнася лекции и семинари в страната и в чужбина. Последната ѝ публикация „Как ме виждаш? Значението на индивидуалните гледни точки на родителите за тяхното дете“ е от Щутгарт 2017 г.

Като възрастни да бъдем внимателни! Да разпознаваме потребностите на детето, да го подпомагаме, подкрепяме и придружаваме по неговия път. Това означава също да можем да прочитаме по детето, какво желае, без да го тълкуваме от собствена гледна точка. Именно това стеснява фокуса за нещата, които детето иска да изрази. Един пример: дете на година и половина дращи с лъжица в ръка в празна тенджерка. Възпитателката го вижда и пита: „Нещо хубаво ли готвиш, мога ли да го опитам?“ в първия момент детето поглежда изненадано и след това подава лъжицата за опитване. Така започва кондиционирането! При една следваща възможност веднага детето протяга лъ-

жицата към устата на възрастния. Преди да прекъснем играта на детето, става дума за това, сами да се попитаме: Дали детето търсеше контакт? Може би за него е било важно само да създаде шум с лъжицата или пък да изпробва формата на някакво движение с ръката си.

- Да, точно това съдържа примерът, защото с въпроса „Нещо хубаво ли готвиш?“ си представяме, че сме се съобразили с детето.

И преди всичко сме били умни! Да, точно това е проблемът! Освен това имаме чувството, че така можем да контролираме ситуацията. Да, знам, че детето играе: то готви. Аз поставям рамката. А може би пък съм гузна, че съм се отклонила за по-дълго време от собствени теми. При първия път това не е толкова съществено, но при втория, третия път свикваме. След това донасяме на детето куклите. „Можеш да наготвиш на твоите кукли нещо за ядене!“ Така детето бива въведено в нещо, което евентуално въобще не е негова потребност. Това, което е важно за детето, е да изживее себе си като себеефективно в този свят. Ако ние, възрастните, се наблюдаваме добре при подобни коментари, тогава ще забележим, че ние правим на детето едно предложение и бихме искали да сме в контакт с него.

- „Възпитанието е контакт“, контактът все пак е положителен?

Естествено! Но къде са подходящите места за поддържане на тези контакти? Това е от екзистенциална важност за детето и за възрастните. Защото само там, където се чувстваме сигурни и защитени, където усещаме доверие, топлина и любов, можем да се разгърнем. За детето това е предпоставката за неговото изследване, неговото развитие на движенията, неговата игра, неговия изследователски дух в опознаването на света. Ако например детето се храни, ако се облича, тогава то се нуждае от моята подкрепа. То е по пътя на самостоятелността и се нуждае от възрастните, които го придружават и възприемат неговото развитие: „Днес можеш ли само? Вчера още ти беше много трудно да си обуваш обувките. Днес вече го правиш само!“

- Опитността на себеефективността.

Това е важно за детето: чрез отразяването и отзвук на възрастните да образува собствена обвивка, в която да придобие окриленост и сигурност. Това доставя радост на всички участващи. Детето развива желание за растеж, за учене и за разширяване на собствените полета на развитие.

- И има интерес да превзема света?

Да, извънредно! Това е изследването, радостта от откритието и предпоставката за склонността към учене през целия живот. Ние знаем от личната ни опитност от нашето детство прекалено добре, че най-много сме обичали да си играем и откриваме сами и необезпокоявани. В играта и в движението има смисъл детето да бъде оставено само, ако не търси от само себе си контакта.

- Каква роля играят при това изчезващата готовност за поемане на риск от нас, възрастните, нашият страх, на нас, като родители?

Да, това е един проблем на далновидността. При определени обстоятелства често ние пренасяме лошия си опит и страховете си върху децата. Когато родителите видят дете

да пази равновесие и веднага му предложат ръката си, защото би могло да падне, тогава е възможно това да се дължи на това, че самите те са неуверени в равновесието си. Затова в обучението си за възрастни, ние насърчаваме родителите към това, самите те да пробват да пазят равновесие. Когато ние самите се клатим така върху дървото, тогава забелязваме, колко нужна ни е концентрацията. Трябва вероятно да съм концентриран върху краката и осезанието си. Трябва да остана при себе си. Забелязваме, колко сме благодарни, когато никой не ни пречи. Всяко „Внимавай добре!“ прекъсва концентрацията.

- Това означава не само да се гледа с очите на детето, а и да се движим с краката на детето?

Прекрасно упражнение е например да се наблюдават през обърнатия бинокъл движенията на възпитателките или родителите. Когато гледаме през обърнатия бинокъл, имаме по-голяма дистанция към нещата, имаме перспектива, при определени обстоятелства подобна на тази, която имат децата. Когато упражняваме това, забелязваме много бързоот своя страна, колко малко ще ни се иска да бъдем обезпокоявани.

Нека си представим сцени на площадката за игра: „Внимавай! Ще се изцапаш! Виждаш ли, че там има още едно дете – хайде, пускай се! Или също така: Това го направи чудесно!“ Ръкопляскаме. Ако веднъж реализираме, колко често ние откъсваме децата от тяхната концентрация, тогава сме спечелили вече много. Потребността на възрастния при това може би е: Бих искал да ти сигнализирам, че съм при теб. Грижа се за теб.“ Може би се дължи също и на това, че днес много от нас, възрастните, сме работещи. И когато най-сетне останем насаме с децата, търсим близост. Да генерираме близост чрез възприемането, в това се крие голяма сила, най-често това се подценява! Докато неотразените взаимодействия пречат на детето да опознае себе си. Това пречи по-късно на самостоятелността му.

- Често ние пречим на децата?

Ако искам по-късно децата да вършат сами домашните задачи, то тогава те трябва да се упражняват на концентрация и на способността да могат да остават със себе си. Това започва много по-отрано, отколкото си мислим. Днес децата почти не мога да бъдат оставени сами в леглата си да лежат. Или ги люлеем на ръце или ги носим привързани към нас. Днес е наистина нещо рядко да срещнеш майка, която разказва, как детето ѝ просто си лежи в стаята цял час и може самичко да си играе. Наскоро срещнах майка кърмачка. Детето ѝ беше на три седмици и бавно се събуждаше и при това хлипаше. Тогава я попитах, дали мога да го взема от леглото. „А то вече отвори ли си очите?“, ме попита майката. „Не!“ „Тогава изчакай.“ Действително, детето имаше нужда от известно време още, за да открие правилно собственото ситяло. След това то още малко си помрънка пред себе си. Внезапно то се укроти, отвори очите си и ме погледна. Тази майка интуитивно беше усетила и разбрала: Тя беше дала на дете си времето, от което то се нуждаеше, за да се събуди истински и да си влезе като у дома в своето собствено тяло.

- Ние, родителите, не обичаме да бъдем коригира-

ни. Как отваряш вратата?

С моя професионален опит престанах да искам нещо. Според моя опит, днес в семействата не съществува нищо, което да липсва. Толкова много съм научила от родителите, от семействата. Ние почти не можем да си представим колко многообразни са семейните ситуации. Което означава, че има само индивидуални въпроси и решения. Времето на рецептите приключи.

- С какво въпреки това ти постигаш успех?

Тайният ми съвет при бащите е, да попитам, какви в спомените им са били най-красивите моменти от тяхното детство. Къде бащата се е чувствал най-щастлив? Тогава те например ми разказват: когато в неделя е косил ливадата със собствения си баща или нещо е конструирал и когато самси е играл насаме със себе си като дете. Следователно изживяването: някой е създавал нещо смислено и при това съм могъл да бъда оставен сам със себе си. В подобни описания добре мога да обоснова, че изследването за опознаване на света, да откривам неговите тайни, е един дълбоко тих, самотен процес. Нищо по-различно не е по-късно ядрото на нашата личност. Азът винаги е сам. Това е условният знак. Мога да откривам света единствено сам. Тогава голямото щастие е да споделиш това – но то е по-малко надеждно от самостоятелното откриване. В това се съдържа сърцевината на свободата! За децата е прекрасно, да могат да бъдат насаме със себе си в присъствието на възрастни. Тогава нашата задача като възрастни е да възприемаме, ако детето например дойде с гъсеница в ръка да ни зарадва и да бъде отразено: „О, открил си гъсеница, виж каква подобна на кожухче кожа има тя.“ Дори и най-упоритите бащи потвърждават: да, вярно е, най-хубаво беше, когато баща ми в събота миеше колата си, а аз можех с малка кофа да почиства фаровете. Дори не най-важното е да правят нещо заедно. Тогава възрастният представлява за детето обвивката за собственото му откриване на света, за разширяването на собствения му опит.

- Това, което днес е много рядко срещано, защото професионалният живот вече не се разиграва у дома.

Да, затова питам: имате ли хоби, с което наистина обичате да се занимавате? Винаги има нещо. Опитайте се да извършвате дейност, която ви доставя удовлетворение в присъствието на детето. Това се излъчва върху играта на детето, това качество се предава! За мен родителите винаги са „правилните“. Те имат определена съдба с детето. По детето ние можем да се учим, как то се учи по нас. Те имат връзка и трябва да работят по нея.

- И как е със заведенията, с професионалното придружаване, с професионалната грижа?

Днес аз виждам там една много важна задача, да отидем в заведенията и там да предложим възприятия от човекознанието и възгледи за осигуряване на качеството. Как възпитателите могат да създадат среда за детето, в която да бъдат възприемани потребностите на децата. За тази цел ние трябва болезнено да се сбогуваме с изискванията и програмите.

В заведенията забелязвам, че често там има представи с добри намерения, как се правят нещата и как да се правят,

те обаче ни спират да възприемаме потребностите на детето. Преди няколко дни имах един семинар и попитах, какво би било насърчаващо и какво възпрепятстващо за децата, които са по-скоро неспокойни или имат силен стремеж към движение. Това беше много интересно! Всички възпитателки споделиха, че най-доброто би било да се образуват по-малки групи, да се работи с хомогенни възрасти и да се излиза в природата. „И защо не го правите това?“, беше моят въпрос? „Да, защото нашата програма, нашата концепция, не ни го предоставят.“ „Да, но кой носи отговорността, ако не сте вие самите? Когато наблюдавате, кое е добро за децата, когато имате по-малко агресия и повече спокойствие, и креативна игра чрез по-малките групи или чрез излизането в градината, то би трябвало сутринта да го промените, щом знаете, че е стимулиращо за развитието на децата!“ На това място аз мисля, а това е свързано с нашия конгрес за малките деца: във всички области, които се намират около малкото дете, ние просто трябва да насочим вниманието към това. Природата е най-голямото богатство, което имаме, а възрастните, като първото обкръжение на детето, са отговорни за създаването на тази среда.

- Колкото по-малко е детето, толкова повече то се намира в нашите, на възрастните, ръце, или?

Да, защото то още не може да казва Не. В момента, когато детето започва да може да казва Не, то вече изтегля първата граница, учи се да се дистанцира, защото може да каже Да на себе си. Кърмачетата въобще не са толкова безпомощни и нуждаещи се от закрила, както си мислим. Естествено, че ние трябва да се грижим за тях. Но преди всичко те се нуждаят от закрила в смисъла, да ги оставяме насаме със себе си, да не правим непрекъснато нещо с тях, да не постигаме нещо с тях, да не ги мъкнем навсякъде, да им бутаме в ръцете дрънкалки или други подобни неща. Там, където ние просто възприемаме детето, там ние сме на неговата страна! Може би то ще е напълно доволно, ако си лежи в леглото или в детската количка, под някоя круша. И щом се събуди, може би ще е достатъчно просто да види сянката на дърветата, когато е още съвсем малко, или пък просто движението на листата.

- Ние смятаме, че му е скучно. Дали скучата не е по-скоро интелектуален проблем на възрастните?

Това е проблем в представите на възрастните. Ние си мислим, че сме задължени да правим предложения. Това се отнася и за професионалните възпитатели в заведенията, защото тогава те си мислят, че държат ситуацията в ръцете си, че са я овладели. Следователно, ако пея песен, ако направя хоро, ако рисувам или конструирам с децата, тогава седим с тях на една маса и аз мога по-скоро да контролирам ситуацията, така си мисля.

Затова ние организираме конгреса за малките деца като междудисциплинарно събитие. Вярвам, че най-важното днес е, че става дума не само за педагозите в заведенията. Става дума и за детския лекар, за акушерката, за терапевтите, гинеколожката! Става дума за всички, които са около детето от самото начало. Ако ценим автономията на детето и я изживяваме, разбираме като най-висшата ценност на човека, и действаме според това, тогава тя не само служи на

ставащия човек, на неговата индивидуалност. Тя служи на цялата земя! Как искаме да решим тези бедствени положение на земята, ако не чрез иновативни, креативни, автономни хора! Ако разберем това, какво тогава би ни попречило да следваме този принцип съвсем от самото начало: гинеколожката, която посреща детето с бдителност, проправяйки пътя на контакта между дете и майка, акушерката, която придружава началото на живота, детският лекар, който не само вижда дефицитите, а е и помощник при развитието, като РемоЛарго, който указва към това: всяко дете е уникат – има защо да бъде ценено. Всичко, което кондиционираме при него, всъщност вече е изкривяване на неговата уникалност.

- За моята книга за Валдорфската педагогика в Мюнхен посетих и наблюдавах първи клас при Тил фон Гротхус. Всеки път в началото на часа той казваше на учениците какво ще разглеждат през този ден. Тогава си помислих, че преди 20 години това би било немислимо, защото ние сме учители, контролът е у нас и децата го следват. Сега внезапно се появява височината на очите. Кога започва тя, височината на очите?

В момента, когато реша да имам деца. Със зачатие аз поканвам децата да вървят по своя път. Човек не може насила да накара едно дете да дойде на света, въпреки всички технически средства и възможности. Въпреки това има много жени, които не забременяват. Това означава, волята, да дойдеш на този свят, е една лична воля на човека. Не може да се управлява бременността, човек може да се храни добре, да оптимизира всичко. Но в крайна сметка винаги детето решава как да протече бременността и как да се конфигурират обстоятелствата при раждането. Това всъщност винаги са указания към вече наличен по-висш автономен мотив.

- Бременността вече е първата лекция за нас в тази посока?

Да не забравяме, каква мрежа от контроли разстиламе днес над бременността: днес аз вече знам пола, споделям снимката от ултразвук по Уотсап. Много знание изтласква усещането. Същевременно, колко хубаво е, че в настоящото поколение родителите влизат толкова рано в контакт с детето и в бременността. Често това води до това, че родителите вече започват да говорят с детето или да му пеят. При много родители има нараснало съзнание, по-голяма близост, осветленост.

- Следователно има ангажираност, това е похвално. Само тя че преминава границата на допустимото?

Точно така! Вярвам, че децата и родителите днес просто се нуждаят от ориентация, а тази ориентация трябва да бъде много проста и съществена. Вярвам дори, че всички възрастни се нуждаят от ориентация и разбиране за това, че децата са си като един цял свят сам за себе си. Да можем все повече и повече да го почувстваме този святотново, да го изживяваме, това ще успеем само, когато действително възприемаме децата. Често самите ние не сме възпитавани така, че да опознаваме света за нас чрез възприемането, а по-скоро сме се учили да откриваме едно понятие за възприетото и да го съотнасяме добре, само тогава сме добри. Често това означава: за да знам, какво прави сега детето и какво е добро за него, трябва да съм прочел или потърсил в интернет. А не: аз гледам и се опитвам да разбирам. Всички ние трябва да променим начина си на мислене, между другото и затова правим точно този конгрес. Тук става дума за едно вътрешно поведение спрямо ставащия живот.

- Това ми напомня на много често цитирания израз: „За възпитанието на едно дете е необходимо цяло село.“

Ако имаме късмет, приятелствата между семействата могат да заменят селото, т.е. там, където хората се събират, където децата се чувстват също толкова добре в едно друго семейство, както в собственото.

Институциите днес трябва да бъдат толкова добри, както селото от вчера: така че децата да изживяват живот, а не представи. Това е моето послание към всички възрастни: първо, да изследваме внимателно собствената си преценка, която имам, когато видя едно дете. И по-нататък: мога ли да видя неговата потребност, мога ли да видя света с очите на детето?

Във всеки момент, който прекарвам с едно дете, за мен се открива един нов свят, който не е бил никога още. Аз и детето в този момент сме уникални. Възможно е да се случва едно сътворение от нищото. Тогава всичко създадено отведнъж изчезва, защото се случва животът.

Превод: **Катя Белопитова**

Дас Гьотеанум, седмично списание за антропософия, издание 20 май 2022 г.

СОЦИАЛНА ТЕРАПИЯ ЧРЕЗ ИЗКУСТВО

Моята среща с това изкуство се случи преди десет години. Бях на поредния семинар по Валдорфска педагогика, когато в ранния следобед се явиха две дами, запознаха ни накратко с арт-терапията и... приключението започна! Дамите се казваха Нина Стамова (светла ѝ памет!) и Вихра Калапишева. Среща, която винаги ще помня. Рисувахме със сухи пастели с Вихра и „мокро в мокро“, с Нина. Много ми хареса, бях развълнувана от срещата с цветовете, техниките, формите, а и не само аз. Получиха се прекрасни рисунки, изживяването ни донесе радост и всички от курса бяхме с повишено настроение. Вече знаехме, че можем да рисуваме, да

изразим себе чрез багри и форми! Прекрасно усещане. След края на курса се оказа възможно да продължим заниманията си с арт-терапия. С Вихра и Нина рисувахме всяка седмица. Групата беше многолика - посещаваха я хора с различни професии, възраст, водени от едничкото желание да научат нещо ново за себе си чрез рисуването. Съставът се менеше, едни идваха, други си отиваха, а до нас бяха неизменно нашите учителки Вихра и Нина. С Нина имахме щастието да работим от 2013 до 2015 г. Спомням си веднъж, когато рисувахме „мокро в мокро“, и аз бързах, препусках по листа. Нина се спря до мен и тихичко ми каза: „А сега успокой ръка-

та! „Чак когато ми го каза, осъзнах, какво съм правила. Така приключи един етап от нашата работа. Нина вече нямаше възможност да идва и аз много се зарадвах, когато Вихра се съгласи да продължи сама с групата. Така тя водеше и „мокро в мокро“. Рисувахме и с черен молив, с цветни моливи, с въглен. Сменихме няколко пъти местата на занятията ни, а срещите бяха веднъж седмично. Атмосферата беше спокойна и ведра. Вихра оставаше спокойна, винаги деликатна и подкрепяща, подчертавайки красивите моменти в нашите рисунки. Тя ни подканяше, учеше да изразяваме чрез чувствата преживяното от нас и честичко ни повтаряше: „Не е важен резултатът, а самото преживяване...“ Спомням си за един случай, когато се колебаех, поради натрупана умора, дали да отида или не на поредното занимание. Събрах сили и отидох на срещата. Бях изненадана, тъй като след рисуването се усещах по-бодра от преди, умората се беше стопила.

Голяма част от общността ни е добре запозната с курса по антропософска арт-терапия, проведен от прекрасната учителка Мария де Зваан. За това има и огромна заслуга моята учителка и за нея и нейната дейност през годините искам да разкажа с дълбока благодарност и признателност! Вихра Калапишева толкова добре е белязана от своите имена - тя умее да пише тъй калá - красиво, думите ѝ докосват сърцето и оставят дълбоки следи в душата, а освен това са калиграфски изписани. Фамилното име от друга страна - Бояджиева я е белязало от силен род и знанията за бои и багрила са свързани и текстилни багри. Вихра е един връх сред българските антропософи и срещите с нея са един премъдър дар, така че всеки, който с последователност и търпение, тръгне по пътищата на това познание, черпи от вдъхновение и заряд на вечно обновяващата се живата, практическа страна на духовната наука. В средите на академичното изкуството Вихра е въвела толкова много от младите по пътя на задълбоченото духовно търсене от катедра изкуствоведение, живопис, скулптура - мнозина за пръв път са насочени към теорията на цветовете на Гьоте и чрез това към Гьотеанистичния мироглед чрез нея, вечно отворена врата, дават безценни съвети и конкретни книги на млади художници и изследователи в професионален и чисто житейски аспект. Срещата с моята учителка е магична и мисля, че е станала много отдавна, някъде сред звуците на гайдите и лекото полюшването на върховете на боровите в Родопите, но точно както звездите над Роженските поляни ни свързат, така и Пирин планина, която родителите на Вихра още пренатално я наричат с обич и пълно разбиране към природата и холистичните ритми и процеси към природните сили и елементите. Толкова хора са ми разказвали за нейната обаятелна личност, така че не мога да различа реалния спомен от разказа, а нейната фина натура, лунния блясък на сребриста светлина, ухание на цъфнали череша, виолетово сияние на креативност и вдъхновение, внимателен подбор на всяка дума, точно казана в най-точния момент! Има нещо магично, като този момент, в който Михаел Енде описва как всеки, който има някаква трудност бива насочен към Момо! А който все още не бе забелязал, че се нуждае от нея, на него пък другите му казваха: „Иди при Момо!“. Това битува

и като усещане в нашата малка общност - чувах от различни места, „Трябва да се срещнеш с Вихра!“ Когато събрах достатъчно смелост, за да я потърся лично и да се включа в групата по Социална терапия чрез изкуство всичко това се проясни! Внимателно подбраните упражнения са подготвени с толкова обич и търпение. Нашата любима учителка е водила рисуването във валдорфските семинари, по време на всички летни антропософски лагери, в срещата на работна група по лечебната педагогика и арт-терапия, като подкрепя към родителски кооперативи, в евритмичната група при подготовка на форми, в Социалната ферма Софера. Нито едно от упражненията нямаше повторение, всеки път имаше изненада, така че ефектът да бъде проникателно великолепие, имало е толкова фино разработени последователности, които разкриват на всеки участниците ритмичната работа и преминаването през различни биографични периоди - Всички ние, нейните ученици, освен че преживяваме упражненията подготвени от Вихра, често пъти си записваме и още веднъж изживяваме рисуването. Една голяма мечта е да може да има събрани в книга всички упражнения подготвени от нашата учителка през годините.

Първата ми среща с Вихра Калапишева се състоя през 2015 година на едно от занятията по антропософска Социална терапия чрез изкуство. Аз видях обява на сайта на антропософското общество и отидох на даденият адрес, това беше група, която се събираше в една валдорфска детска градина няколко пъти в месеца. Така аз започнах редовно да я посещавам в продължение на няколко години. Още от първите занятия аз усетих специално, трепетно отношение на Вихра към всичко произходящо и специално много внимателно отношение към всички нас. Атмосферата, която се създава от Вихра на нашите занятия, наистина е уникална и терапевтична. Това се чувства по това, колко умело тя изгражда заниманието и загрижено съпровожда участниците на групата в определен ритъм и настроение, всичко взето предвид, атмосферата се напълва с някаква топлина, душевност и внимание. Гласът те обвива като топло одеяло, а речта сякаш тайнствено те обгръща и всичко, което казва Вихра, и специално как го прави, оставя дълбоко впечатление в душата и още дълго време има въздействие. Вихра всеки път много точно избира за нас темата и настроението на урока. Красиво разказана история по темата, феноменологично разглеждане, наблюдаване на цвят и собствени усещания, радост от откриването и дори някакво освобождаване дават огромен импулс към разтварянето на творческите сили в нас, които при умело съпровождане на Вихра се оформят в дълбока вътрешна работа върху себе си. И тогава се случва определено сливане на цвета, речта, настроение, гласа в един поток, който те отнася в преживяване на прекрасното и вечното. И аз получавам вдъхновение и желание да продължавам да работя с това, а играта с цвят става една от любимите ми игри.

**Анна Мелконянц,
Ирина Папаро,
Станислава Стефанова**

НОВИ КНИГИ

НОВИ КНИГИ

НОВИ КНИГИ

Издателство „Даскалов“ подготвя за печат книгата на Пол Емберсон „Смъртта и храната, възкресението на човечеството“. Авторът е изследовател на духовно-научните измерения на компютърните технологии и създател на Анротех. Той е по-известен на англоезичната читателска аудитория със своя двутомник за информационните технологии. В първи том на своята книга „От Гондишапур до Силициевата долина“ той проследява духовните причини за появата на компютъра и развитието им от академията на Гондишапур до днешния разцвет на информационните технологии в центъра на Силиконовата долина. В този том той обяснява, че ръководител академията на Гондишапур е бил Сорат и неговата цел тогава е била да вдъхнови гениалните учени на академията да открият незабавно всяко изобретение, което човечеството би могло да открие в развитието на еволюцията до 3600 г. Авторът твърди, че ако този план би бил успешен, целият потенциал за развитието на човечеството би бил изразходван и човечеството не би могло да се развие над нивото, което би постигнало до 3600 г. По този начин космическото бъдеще на човечеството би било изгубено и Съзнателната душа би се ариманизираща вместо да се одухотвори. Основната идея на Пол Емберсон е, че докато не можем да се надяваме да обхванем изцяло с нашето разбиране компютъра и интернет, ние не можем да разберем нито пътя на неговото развитие, нито духовните светове. Според него, това разбиране ще ни даде силата да се справим с огромната опасност, която информационните технологии представляват за човешкото съществуване и човешката еволюция. В този двутомник Пол Емберсон заявява, че всеки четвърти компютър днес е завладян от престъпни елементи и собственикът му се използва за различни престъпни дейности без самият той да знае това. Според него, неуловимите компютърни съобщения мигат постоянно на екрана на компютъра, като най-често срещаното съобщение е „Убийте се.“ В края на първи том Пол Емберсън отправя апел за борба с атомната технология и се надява, че някои валдорфски ученици ще проявят интерес към молбата му. Авторът вярва, че моралната технология ще се развие през следващите хилядолетия и тя ще бъде средството, чрез което безкористните хора ще оцелеят във Войната на всички срещу всички.

Този двутомник засега е недостъпен за българския читател на родния му език. Издателство ще предложи на читателите последната книга на Пол Емберсон „Смъртта и храната, възкресението на човечеството“. Тук целта на автора е да представи един съвременен поглед върху преодоляването на негативните елементи в човешката душа, които възпрепятстват усвояването на по-висшите сили, а то е необходимо за излекуването от болестта на грехопадението. Книгата дава широк поглед върху проблемите на храненето на фона на цялата общочовешка еволюция. Читателят се изправя пред няколко сериозни проблема, един от които е: Как може да се избегне предстоящата криза в областта на храненето? В основата на този проблем стои твърдението на автора, че духовните сили отдавна вече не присъстват в

храната и че днес са погрешни всички мерки, които откъсват човека от Земята и го приближават към Космоса. За да бъде избегната предстоящата криза в храненето, Пол Емберсон посочва биодинамичното земеделие, но той е убеден, че в търсенето на духовни методи за работа на биодинамичното поле е крайно време да се започне отначало. Този лекционен цикъл е шокиращ най-вече за такива читатели, които вярват, че се придържат към принципите на здравословно хранене и водят разумен начин на живот. Шокиращи са аргументите на автора за полезността на храненето с месо и алкохол. Според него, всеки човек с небалансирано мислене отказва приемането на подходящи лекарства, съдържащи алкохол, а подобно отношение е не само вредно за здравето. То е непреодолима пречка за всеки духовен напредък, според автора. Той изразява и тревогата си от предстоящото поробване на човечеството от машините, но много по-голяма е неговата тревога от трагичното разочарование на елементарните духове от хората, които ги игнорират. Пол Емберсон твърди, че те вече са решили да превърнат Земята в нещо различно от първоначалното ѝ предназначение в началото на световната еволюция. И във връзка с това той пита: „Какво ще направят те с хората? Дали ще ни унищожат, или ще се отнасят с нас като с домашни животни или роби? И какво ще бъде нашето място в един свят, където сме преотстъпили нашата интелигентност на машините, за да станат те наши господари? В този случай ние наистина бихме стояли до тях като кръгли глупаци. Рудолф Щайнер не пестеше думите си. Той не говореше за домашни животни и за роби. Но той предупреди, че в един ариманизиран свят, контролиран от интелигентни машини, човекът няма да бъде нищо повече от един паразит.“

Пол Емберсон споделя своето убеждение, че човешката душа може да си възвърне онова, което е загубила при грехопадението, само като се съедини с Христос. А този процес е едно твърде дълго пътуване, в чието начало стои изучаването на антропософията. От Пол Емберсон научаваме още, че в присъствието на Р. Щайнер хората са срещали Христовото качество, което изважда от тях най-благородните им черти. Със съдържанието на тази книга читателят може да се запознае през следващия месец. Издателство „Даскалов“ подготвя за печат и книгата „Детството и младостта на Исус“ от Емил Бок. Това издателство е добре познато на българския читател със стотици и една издадени книги на Рудолф Щайнер и други автори за 32 години. Повечето читатели добре познават възможностите на сайта на издателството, където лесно могат да направят своя избор. В него те намират информация за вече издадените и за предстоящите за издаване книги. Постоянните читатели вече са създали своя профил в сайта, защото искат да следят състоянието и историята на поръчките си, и да се възползват от редица други възможности, достъпни само за регистрирани потребители. Всички останали могат да потърсят книгите на изд. „Даскалов“ в неговия сайт: <https://rudolfsteiner.bg/>

ЕВРИТМИЯТА КАТО ВИДИМА РЕЧ

Дорнах, 24 Юни, 1924

Мои скъпи приятели!

Лекциите, които предлагам да прочета тук, са посветени на обсъждането на евритмията и произтичат главно от изказания от госпожа Щайнер възглед, че за точното евритмично оформление на евритмичната традиция е необходимо първо да се съобщи като повторение всичко, което се отнася до говорната евритмия и че в течение на няколко години бе предадено на съответните лица. След това, моята задача ще бъде да присъединя към настоящото повторение някои пояснения, касаещи се до отделни особености на евритмията. При това аз ще се опитам да разгледам евритмията в различните ѝ аспекти: както в художествения аспект, който тук, естествено, се взема предимно под внимание, така и толкова различният педагогически и лечебен аспект. Днес бих искал да предшестввам лекциите с един вид въведение, към което след това ще се присъедини разглеждането на първите елементи на речевата евритмия. На първо място, евритмистът трябва да живее в евритмичното изкуство, в евритмичната работа на своята личност, своето човешко същество, така че евритмията да стане израз на живота. Това не може да бъде постигнато без проникване в духа на това, което се явява евритмията като видима реч. За този, който просто гледа бегло на евритмията, който я възприема само като художествена наслада, да знае нещо за съществуването на евритмията – както това и би трябвало да бъде при художествената наслада - това не е необходимо. За него е точно толкова малко необходимо, колкото е малка необходимостта да учи музикална хармония, контрапункт и т.н. на искащия да се наслаждава на музиката. За да се разбере художественното, е достатъчно това разбиране, което е присъщо на сформирания по нормален начин човек.

Изкуството трябва да оказва влияние, само по себе си. Неговото влияние трябва да е разбираемо, само по себе си. За този, обаче, който се занимава с евритмия и желае да я внесе в живота в тази или друга форма, е необходимо също така точно да проникне в същността ѝ, тъй както е необходимо музикантът, художникът или скулпторът да проникне в същността на своята работа. В евритмията, когато ние проникваме в нейната същност, заедно с това ние имаме едно проникване в човешкото същество въобще. Защото няма друго изкуство, което в такава изключителна степен както евритмията да се ползва от това, което го има в самия човек. Вземете всички изкуства, които изискват някакви инструменти, те нямат средства, нямат оръдия, които да се доближават толкова близо до човека, както евритмията. Мимическото и танцовото изкуство се доближават, разбира се, до известна степен, близо до човека в употребата на художествени средства; най-вече по начина на използването на самия човек като инструмент. В мимическото изкуство, обаче, това, което се изразява мимически, играе само второстепенна, служебна роля в цялостния образ; но в отделни случаи се използва самият човек за подражание на това, което тук, на Земята вече е отпечатано в самия човек. Но в мимическото изкуство ние се занимаваме още с това, което до извесна степен предаваме в по-отчетлива форма това, от което човек обикновено се ползва в живота, т.е. правим по-ясна реч. За да направим речта по-ясна, по-отчетлива,

по-проникновена, ние добавяме към нея различни жестове. Както бе споменато, нашата задача тук се състои в продължаването на това, което вече съществува на физическия план от самия човек.

В танцовото изкуство, когато танцът се издига до художественото, ние се занимаваме с изливането на емоционалното, на волята в човешкото движение, при което пак, в танца се изразява и развива по-нататък само това, което е заложено в човека във вид на възможност за такива движения, които имаме на физическия план. В евритмията, ние се занимаваме с нещо такова, което в човека в обикновения физически живот не съществува по никакъв начин, което трябва да бъде изцяло творческо, изхождащо от духовното. Тук ние се занимаваме с нещо такова, което само се ползва от човека, такъв, какъвто той се явява в обичайния си образ във физическия свят, ползва се от него само като средство за изразяване, и при това именно с човешкото движение като средство за изразяване.

Пита се какво всъщност се изобразява при това? Вие ще разберете, че в евритмията се изобразява нещо само когато вземете под внимание, че евритмията иска да бъде видим език. Така стои положението, наистина, и със самата реч: когато ние изразяваме речта мимически, вземаме за образец обикновената реч, но когато ние изразяваме самата реч, тя като такава няма образец. Тя произтича от човека, като самостоятелно произведение. Никъде в природата няма това, което се разкрива в речта, което се открива с нея.

По същия начин евритмия трябва да бъде нещо, което само по себе си представлява някакво първично творчество. Речта - да вземем изходната ѝ точка - е проява на човешкия ларинкс, и това, което така или иначе е свързано с ларинкса. А ларинксът, какво представлява всъщност? Този въпрос трябва да се постави, защото аз често съм казвал: в евритмията целият човек става един вид ларинкс. Ние трябва, следователно, да се запитаме какво значение изобщо има ларинксът? Виждате ли, ако гледаме на речта просто като проява на ларинкса, то от нашето внимание ни убягва, какво в действителност, излиза от ларинкса, какво се образува в този случай. Вие може би си спомняте, че има една прекрасна традиция, която в наше време е малко разбираана и до която се докосвате, когато четете началото на Евангелието на Йоан:

„В началото беше Словото, и Словото беше у Бога, и Словото бе Бог“. Слово (това, което в сегашно време се представя под „слово“) се явява нещо такова, което във връзка с началото на Евангелието на Йоан няма ни най-малък смисъл. Това начало на Евангелието на Йоан се подлага, наистина на постоянни обсъждания. Хората предполагат, че те имат при това някакви мисли. Те нямат мисли; ако погледнем какво си представя съвременният човек под думата „Слово“, за което той в същото време говори: то е звук и дим, мъгла, и небесна пара и т.н., което той в извесно отношение поставя по-ниско от мислите, ще видим, че той се поставя в същото време на пиедестал и смята, че може да се отнася с презрение към словото в противоположност на мисленето. Ако по този начин се задълбочим в представата на съвременния човек за „словото“, се оказва, че, всъщност, начало-

то на Евангелието на Йоан няма и най-малък смисъл. И така, „Слово“. Ние имаме много думи, слова, кое е това? Нима това може да бъде само едно някакво определено конкретно слово? В какво е същността на това „Слово“? Ето това е въпросът, който трябва да си зададем.

В основата на тази традиция, която се отбелязва в началото на Евангелието на Йоан, лежи това, което някога е било известно от инстинктивно познание за това, какво е Словото, и което в сегашно време вече не е известно. Виждате ли, идеята, понятието „слово“ е обхващало някога в древния, първоначален човешки възглед целия човек като етерно творение.

Тъй като всички вие сте антропософи, тогава ви е известно какво е това етерен човек. Има физически човек, има и етерен. Физическият човек, какъвто го описва обикновената физиология и анатомия, има от външна и от вътрешната страна някои форми, които се изобразяват на рисунка. При това не се взема, естествено, под внимание, че тази рисунка изобразява само една най-нищожна част от физическия човек, тъй като той се явява едновременно течен, въздушен и топлинен което, обикновено, разбира се, не се изобразява на рисунката, когато във физиологията или анатомията се говори за човека. Все пак можете да си съставите представа за това, какво е физическото тяло на човека.

В дадения случай ние имаме втория член на човешката природа - етерното тяло. Ако го рисуваме, това етерно тяло ще представлява нещо изключително сложно. В устойчив вид това етерно тяло може да бъде нарисувано в толкова малка степен, както мълнията. Когато рисуват мълнията, всъщност рисуват не мълнията, защото тя се намира в движение, обхваната от потока. Ето защо, при изобразяването на мълнията трябва да изобразява потокът, движението. Колкото малко би било възможно да се нарисува мълнията, ако някой би поискал да го направи, толкова малко може да бъде фиксирано и етерното тяло. Етерното тяло се намира в непрекъснато движение, в постоянна подвижност.

Срещаме ли обаче някъде в човешкия свят тези намиращи се в движение форми, от които етерното тяло на човека не се „състои“, а постоянно се появява и изчезва? Дали ние ги срещаме или някъде е възможно да стигнем до тях? Да, ние ги срещаме! Това, че те съществуват, някога е било известно още на древното интуитивно познание. Ние ги имаме, при това - моля ви, скъпи мои приятели, да обърнете внимание, че аз се изразявам точно, ето защо нещата трябва да се приемат също толкова точно, както аз говоря - имаме ги, когато посредством звука даваме форма на всичко, което се влива в съдържанието на речта.

Обхванете сега с духовен поглед всичко това, на което вие придавате форма в звуците на речта чрез вашия ларинкс; тези звукови форми, използвани за всичко, което намира завършен израз в целия обем на езика. По такъв начин вие обхващате с поглед всичко, което се явява съставна част на всичко, отнасящо се до речта и излизащо от ларинкса за нейната (на речта) нужда. Осъзнайте след това, че всички тези елементи, идващи от ларинкса, се явяват съставна част на всичко, което се проявява в речта. Осъзнайте, че всичко това се състои от определени движения, в основата на които лежат формите на ларинкса и околните му органи. Оттук излиза всичко.

То излиза, разбира се, не веднага. Ние не изказваме

веднага всичко, което лежи в основата на речта. Какво ще стане, обаче, ако можем да произнесем всичко това, което лежи в основата на речта? Щяхме да го произнесем - без значение колкото и парадоксално да звучи, но това е така - ако бихме позволили да прозвучат едновременно всички звуци от А, Б, В до Я. Представете си това. Представете си, че някой, започвайки от А и продължавайки нататък, звук след звука, разбира се, без прекъсване, а само със съответните вдишвания, да направи да прозвучат всички звуци до Я. Всичко, което произнасяме, описва във въздуха определена форма, която е невидима, но която е необходимо да предположим, че съществува и за която може да се мисли, че тя се определя с помощта на научни средства, без да се чертае от човека.

Когато ние изричаме думата - дърво, слънце ... - ние винаги извеждаме съвършено определена въздушна форма. И когато ние изкажем всичко това, от А до Я, ние ще получим една много сложна форма. Нека си зададем въпроса какво ще се образува, ако човек направи това наистина? Това трябва да стане в рамките на определен период от време - по време на нашите лекции ние ще чуем още защо - то ще трябва да се случи в рамките на определен период от време, така че началото все още да не се е разпаднало изцяло, докато не сме стигнали до Я, така че А все още да е останала пластична в своята форма, когато стигнем до Я. Ако в образуването на въздушните форми ние бихме могли да преминем фактически през цялата азбука от А до Я и ако направим това така, че А да съхрани своята форма чак до произнасянето на Я и всичко това да се изобрази във въздуха, какво би се получило тогава?

Виждате ли, това би била формата на човешкото етерно тяло. По този начин би се създадо човешкото етерно тяло. Човешкото етерно тяло би стояло пред вас, ако цялата азбука (трябва само правилно да бъде съставена, тъй като в настояще време, както тя обикновено се произнася, тя не е съвсем правилна, но тук работата е само в принципа), ако изведнъж едновременно прозвучи цялата азбука, започвайки от А до Я - пред вас би стоял етерния човек.

Какво би станало, всъщност? Нали човекът във вид на етерно тяло винаги се намира тук, вие винаги го носите със себе си. Какво правите когато изговаряте азбуката? Тогава вие, по някакъв начин се потапяте във формата на вашето етерно тяло и я изпълвате с въздух. Вие формирате във въздуха образа на вашето етерно тяло. Когато ние произнасяме някаква дума да е дума, не съдържаща, разбира се, в себе си всички звуци, какво става тогава? Да си представим, че пред вас стои човек. Той стои във вид на физическо, етерно, астрално тяло и „Аз“. Той произнася някаква дума. Вижда се как със своето съзнание той се потапя в етерното си тяло. Части от това етерно тяло той изобразява във въздуха, също както вие бихте застанали пред физическото тяло и бихте почнали да изобразявате с ръка, да кажем така, че ръката ви да се вижда във въздуха. В етерното тяло няма тези форми, които има физическото тяло, но формите на етерното тяло се изобразяват във въздуха. Ако ние добре разберем това, то зорът ни ще проникне в най-чудната метаморфоза на човешката форма, на човешкото развитие. Какво, всъщност, представлява само по себе си това етерно тяло? То е това, което съдържа в себе си силите на растежа, силите, необходими за храненето, но заедно с това и силите, които са

необходими за точното ръководене на паметта. То съдържа всичко това в себе си. И всичко това ние изпълваме с въздушна форма, когато говорим.

Вътрешното в човека (доколкото това вътрешно се изживява в етерното тяло) ние възпроизвеждаме във въздуха когато говорим. Когато ние съчетаваме звуковете, се образуват думи. Когато ние съчетаваме звуковете от началото до края на азбуката, възниква много сложна дума. Тази дума съдържа всички словесни възможности. Но това слово съдържа, заедно с това човека, в неговата етерна същност. Преди, обаче, на Земята да се появи физическият човек, е бил етерният човек, защото етерният човек лежи в основата на физическия човек. Какво е, обаче, етерният човек? Етерният човек – това е дума, която обхваща целия човек. Ако говорим за образуването на тази първична дума, съществувала преди началото на физическия човек, то можем да наречем това, което възниква с речта (когато азбуката се произнася по отделни звуци), едно раждане – раждане на етерния човек. В противен случай (ако произнесем не цялата азбука), това е само раждане на отделни фрагменти, части от човека в отделни думи. Това, което звучи във всяка отделна дума, винаги се явява нещо от човека. Да кажем думата „дърво“. Какво означава, когато ние изговорим „дърво“?

Когато кажем „дърво“, така обозначаваме това, за което говорим: частица от нас, от нашето етерно тяло се явява това, което се намира тук - дървото. Всяко нещо в света е частица от нас; няма нищо такова, което не може да се изрази чрез човека. Както и в произнасянето на звуците от цялата азбуката човек произнася самия себе си и по този начин и целия свят, така и в отделните думи, представляващи фрагменти-частици от цялата дума-азбука, той винаги произнася нещо, което е част от света. Цялата вселена ще бъде изговорена, ако човека каже А, Б, В, и т.н. Отделните части на Вселената се изговарят при произнасянето на отделните думи.

Всичко това трябва да си изясним, ако искаме да обмислим това, което лежи в основата на звука като такъв. В основата на звука, като такъв, лежи всичко, отнасящо се до вътрешността на човека. Това е всичко, което се изразява благодарение на етерното тяло, това вътрешно в човека, което се преживява в душата под формата на чувства. Тук ние трябва да се спрем на това, което се преживява в човешката душа под формата на чувства.

Нека да започнем с А. Когато за първи път се учим да произнасяме А, ние го направим в несъзнателно състояние, когато сме още съвсем малко дете. Всичко това е погребано, когато по-нататък в училище трябва да се подложим на мъките, свързани с по-нататъшното преподаване на звуковете. Когато едно дете се учи да говори, вече е налице частица от това, което е най-великата тайна на словото, но то все още е потопено в сънното, безсъзнателното състояние. Когато ние произнасяме А, трябва да го чувстваме това А (ако имаме до известна степен здраво усещане) като нещо, което произлиза от това наше вътрешно състояние, когато сме в учудване или в някакво изумление.

Да, това учудване представлява отново само част от човека. Човекът, наистина, не е нещо абстрактно. Всяка минута, всяка минута на бодърстване той се проявява с нещо. Може, разбира се, да се намира във вяло, полусънно състояние – тогава не е нищо определено. Въпреки, че и тога-

ва е нещо. Човекът, в действителност, във всяка минута е нещо. Той ту е нещо, което се удивлява, ту, да кажем нещо, което нанася удар. Той не е просто изумяващ се. И ето още нещо. На моменти той е учуден, каквото се случва в етерното тяло при преживяване на удивление, изумление, вписва се във въздуха във вид на определена форма с помощта на ларинкса: А. При това внася във въздуха част от своето човешко същество, а именно на удивляващият се човек.

Виждате ли, когато на Земята възниква физическият човек, той възниква във вид на цялостен, завършен, съвършен човек, ако това възникване съответства на общите възможности за развитие. Той се появява цял, завършен човек от този орган в организма на майката, който се нарича матка (Uterus). Тук възниква физическият човек в своята физическа форма.

И това, което би възникнало при произнасянето на азбуката от А до Я, би било етерния човек, но само отпечатан, представен, гравирен във въздуха и получил форма от човешкия ларинкс и съседните му органи.

Същото нещо трябва да кажем и тогава, когато в света се появява детето, когато то, както казват, „започва да вижда светлината на света“: от матката и нейните съседни органи възниква физическият човек.

Действието на ларинкса, обаче, не е като на другия майчин, раждащ орган. Той се намира в непрекъснато творчество. В резултат, при произнасянето на думите, постоянно възникват фрагменти от човешкото същество, и ако бихме обхванали в речта си всички думи на езика, което, обаче, не става дори и при такива изтъкнати поети, отличаващи се с богатство на думите, като Шекспир, въпреки че при последния можем да кажем, че го има, то творческият ларинкс би образувал целия етерен човек във вид на въздушна форма, но по последователен начин, в развитие; би се получило едно раждане, непрекъснато извършващо се в течение на говоренето. Речта винаги е била част от това раждане на етерния човек.

Физическият ларинкс е само външната обвивка на този прекрасен орган, който го има в етерното тяло, и представлява някакъв образ на раждащото Слово Майка. И тук пред нас е това чудесно превръщане, за което аз говорех когато споменах за метаморфозата. Всичко, което го има в човека, представлява метаморфоза на някои основни форми. Етерният ларинкс и обвивката му - физическия ларинкс - са метаморфоза на майчината матка. Когато ние говорим, ние създаваме човека, ние създаваме етерния човек.

На тази тайна на речта, скъпи мои приятели, също се дължи и връзката между речта и половите функции, които се проявяват, например, при мъжкия пол в изменението на гласа.

Следователно ние имаме тук работа с творческата дейност, която се излива в речта от най-дълбоките дълбини на световния живот. Ние виждаме как пред нас струи, разгърща се откровение на това, което при физическото възникване на човека обикновено е скрито в тайнствените дълбочини на организма. При това ние придобиваме това, което ни е необходимо за художествено-творческото сътрудничество. Ние придобиваме уважение, внимание към това творческо, с което сме свързани като художници.

Рудолф Щайнер
Превод: *Димитър Левашки*

Библиотека на АОБ в София

Списък на антропософски книги може да се намери на сайта на АОБ. За контакти за заемане на книгите тел. 0988 95 87 36.

Цвета Христова-Богданова

През 70-80-те години антропософската работа трябваше да се научи на връзки с обществеността. Тогава! Това беше времето на антропософското лято. Тогава беше „лято“. Вече никой не ни вярва, но тогава някои градове се рекламираха с това, че имаха Валдорфско училище. Сега сме в срещуположния цикъл. Зима. Направи нещо във вътрешния си свят. Без да говориш за това. Добрата стара „окултна работа“. Стотици години духовните учители и ученици са правели това. Там има незасети не само полета, а цели местности. Окултната работа има една скрита цел. Тя си остава тайна, дори и когато се говори за нея. За обществената антропософия това остава непонятно. Става дума за живото, което копнее за смъртта. Да, това бих желал: да обичам и почитам силите, които искат да изчезнат от антропософския живот! Като голям пламък живее и в мен това, което живее в цялото антропософско движение: Да можеш да страдаш, да залезеш и след това да умреш! В смъртта, в пламъка. Да се научиш да умираш. Антропософската работа може отново да срещне своя учител, смъртта. Отпадането на земното. Цялата „реално съществуваща“ антропософия страда, чувства се окована във формите, упоена.

Който е внимателен, ще чуе вик. Ако вниманието му е насочено към по-голямата порта на духа, към портата на смъртта, викът може да стане поясен.

Мартин Баркхоф
Превод: Йоана Събева

Този брой е номер 79, който излиза след основаването на АОБ, но от самото начало до днес, са издадени 91 броя.

АНТРОПОСОФСКИ ГРУПИ**ВАРНА**

Антропософска група
„**Михаилова ковачница**“
Радослава Ангелова
тел. 0878 478 638

СОФИЯ

Група „**Михаил**“
Лалка Фингарова, тел. (02) 868 99 49;
0888 263 741

**Група към обучението по
„Антропософска терапия чрез
пеене“**

Ул. „Х. Димитър“ 13
Цвета Мишкова 088295 3550
Красимира Калчева 0878 909 312

Антропософски кръг „**Аристотел**“
Доц. д-р Иванка Кирова,
тел. (02) 831 78 74

Група „**Рудолф Щайнер**“
Александър Бояджиев
тел. 0888 406 095

Група „**Ариадна**“
Юлиан Андонов
тел. 088 662 6489

Група „**ЛОГОС**“
Константин Йорданов
тел. 0894 515 355

Група „**Космософия**“
Лиана Антонова, тел. (02) 856 67 35

**Курсове по антропософска
социална арт-терапия**

За връзка:
Снежана Бечева 0887 049 946
Вихра Калапишева 0887 152 335.

СТАРА ЗАГОРА

Група „**Антропос-С София**“
Дора Петрова, тел. (042) 643 500

Група „**Рудолф Щайнер**“
Георги Акабалиев, тел. 0878 398 509

**Социална художествена терапия
„Дъгата на Дочка“**
Дора Петрова, тел. (042) 643 500

БУРГАС

Антропософска група
Димитър Колев 0889 611 444

ЯМБОЛ

Група „**Светлина**“
д-р Ива Манева, тел. 0887 179 057

ПЛЕВЕН

Група „**Михаил**“
Моника Хаджиева тел. 0878 250 730

ПЛОВДИВ

Група „**Мани**“
Тони Кюмюджиян-0888992862
Мартин Атанасов-0883604339

**ФОНД за НАБИРАНЕ
на СРЕДСТВА
за закупуване на
Антропософски дом
в София (към АОБ)**

Дарителски сметки:
BGL BG24UNCR76301075590031
USD BG10UNCR76301175509595
EUR BG07UNCR76301475508630

Текуща наличност: 6175 лв.

За контакти:

Георги Акабалиев – 0878 398 509
Александър Бояджиев – 0888 406 095

БЛАГОДАРИМ !

Скъпи приятели, уважаеми читатели на „**Антропософски вест**“, Всеки, който желае да изкаже мнение или коментар по разискваните в настоящия и бъдещите броеве на вестника теми, може да ни пише на е-mail: vestnik@aobg.org . **Очакваме ви.**
От редакцията

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

Веселина Велкова
Цвета Мишкова
Христина Ангелова
Георги Акабалиев
Тел: 0897 728885
е-mail: vestnik@aobg.org
уебсайт: www.aobg.org

Отговорност за съдържанието на публикуваните материали носят единствено техните автори.